

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Hugvísindasvið

Sagnabrunnur norrænnar goðafræði

Litháísk þýðing á tveimur smásögum úr sagnasafninu „Auga Óðins“ ásamt umfjöllun um þýðingarverkefnið

Ritgerð til BA-prófs í íslensku sem öðru máli

Giedre Zaliaduoniene

Maí 2014

Háskóli Íslands
Hugvísindasvið
Íslenska sem annað mál

Sagnabrunnur norrænnar goðafræði

Litháísk þýðing á tveimur smásögum úr sagnasafninu „Auga Óðins“ ásamt umfjöllun um þýðingarverkefnið

Ritgerð til BA-prófs í íslensku sem öðru máli

Giedre Zaliaduoniene

Kt.: 250375-3019

Leiðbeinandi: Þóra Björk Hjartardóttir

Máí 2014

Ágrip

Þessi ritgerð er lögð fram sem B.A. lokaverkefni í íslensku sem öðru máli á Hugvísindasvíði. Viðfangsefni þessarar ritgerðar samanstendur af þýðingu á völdum sögum úr smásagnasafninu *Auga Óðins. Sjö sögur úr norrænni goðafræði* af íslensku yfir á litháísku og þýðingargreinargerð. Í henni felst umfjöllun um þýðinguna, þar á meðal nokkur þeirra vandamála sem þurfti að yfirstíga við það að færa sögurnar yfir á litháísku. Í inngangi rætt er um ástæðu þess af hverju barnabókmenntaverk varð fyrir valinu og markmið ritgerðarinnar. Leitast var við að draga fram mynd af mótum tveggja menningarheima þar sem mætast tvö gerólík tungumál – íslenska, sem er norðurgermansk, og litháíska, sem er baltneskt mál.

Í upphafi ritgerðar eru tungumálin borin saman og síðan er fjallað um val þýðingastefnunnar. Leitað er svara við því hvernig best er að aðlaga frumtextann að markmenningunni og hvernig varðveita má framandleika hans. Vinna þýðandans er því erfið áskorun og ákvörðun um þýðingastefnu liggur í höndum hans. Áhersla er lögð á að viðhalda stíl sagnahöfunda og gera sem minnstar breytingar á innihaldi textans. Stuttlega er fjallað um þýðingarsögu barnabókmennta og nefnd helstu verk sem þýdd hafa verið úr íslensku. Stuðst er við *Skoposkennninguna* og hugmyndir H.Vermeers og K.Reiss. Fjallað um aðferð þá sem er notuð í þessari þýðingu. Farið er yfir þýðingarvandamálin, bæði merkingarfræðileg og málfræðileg, sem fylgja því að þýða íslenskan texta yfir á litháísku og reynt að sýna hvernig best sé að leysa þau.

Í lok ritgerðarinnar er fjallað um niðurstöður athugananna og samantekt gerð. Síðari hlutinn inniheldur þýðingu smásagnanna tveggja.

Efnisyfirlit

Ágrip

Efnisyfirlit

1. Inngangur.....	1
1.1 Val textans og markmið.....	1
1.2 Úr þýðingasögu.....	2
1.3 Litháíska og íslenska.....	3
2. Greining frumtextans og val þýðingaraðferðar.....	5
2.1 Greining textans.....	5
2.2 Þýðingaraðferð.....	6
3. Um þýðinguna.....	8
3.1 Málfræðileg vandamál.....	8
3.1.1 Orðaröð og setningargerð.....	8
3.1.2 Notkun falla.....	10
3.1.3 Notkun tíða.....	11
3.2 Orðfræðileg vandamál.....	13
3.2.1 Þýðing nafna og hugtaka úr norrænni goðafræði.....	13
3.2.2 Orðatiltæki og föst orðasambönd.....	15
3.2.3 Málsnið.....	17
3.3 Menningarbundin vandamál.....	19
3.3.1 Gælunöfn.....	19
3.3.2 Staðanöfn.....	20
3.3.3 Menningarbundin hugtök.....	21
4. Lokaorð.....	22
5. Heimildaskrá.....	23
Þýðingin.....	25

1. Inngangur

1.1 Val textans og markmið

Allir aldurshópar bókalesenda þurfa á að halda á góðar og áhrifaríkar bókmenntir. Ekki síst börnin. Barnabókmenntaþýðingar gegna því sérstöku hlutverki að kynna börnum og unglingum markmálsins bestu verkin frá ýmsum löndum. Með því að velja að þýða barnabókmenntaverk fæst þýðandi við spurninguna hvort einfalt sé að þýða fyrir börn. Hafa þýðingar barnabókmennta einhver sérkenni eða alls ekki? Fyrir nokkrum árum gafst mér tækifæri að hlýða á fyrirlestur í Litháen um barnabókmenntir. Einn af þekktustum litháískum nútímabarnahöfundum, Vytautas V. Landsbergis, sagði þá að það þyrfti að temja barnið eins og litli prinsinn tamdi refinn í bókinni *Litli prinsinn* eftir A.deSaint-Exupéry. Þýðandi þarf, að mínu mati, eins og höfundur, að hugsa alltaf um markhóp bókarinnar.

Starf mitt tengist beint börnunum, ég hef unnið sem kennari og kennsluráðgjafi í grunnskólum Litháens. Það útskýrir nokkuð val mitt að tengja barnabókmenntir við lokaritgerð. Ástæðan fyrir því að ég valdi að þýða tvær smásögur úr norrænni goðafræði var einnig alls ekki tilviljun. Þegar stóð að því að ég átti að kynna norrænu goðin fyrir börnum fannst mér mikill skortur af textum úr norrænni goðafræði sem væru skrifaðir á einfaldan hátt. Það einkum hafa verið þýdd nokkur brot úr Snorra-Eddu en textarnir eru helst skiljanlegir fræðimönnum, kennurum og háskólanemum en síður börnum. Viðtakandi þessarar ritgerðar gæti því verið kennari eða grunskólanemandi sem er áhugasamur um gömlu norrænu goðafræðina. Ég stefni líka að því að birta þýðingarnar mínar í kennaratímaritum svo kennarar í Litháen geti notað þær í kennslu.

Markmið ritgerðarinnar er að fjalla um helstu vandamál sem koma upp í þýðingunni varðandi málfræðilegan og menningarlegan mun á milli tungumálanna tveggja og leita lausn á þeim.

Ritgerðin samanstendur af tveimur aðalhlutum: í fyrri hluta er greinargerð um þýðinguna, í öðrum hluta er þýðing tveggja smásagna, *Nótt* eftir Gunnhildi Hrólfsdóttur og *Stjörnur í augun* eftir Jón Hjartarson.

1.2 Úr þýðingasögu

Í þessum kafla verður stuttlega fjallað um þýðingasögu þar sem helstu barnabókmenntaþýðingarnar af íslensku yfir á litháísku verða kynntar.

Það er óhætt að fullyrða að barnabókmenntir nemi um helmingur allra þýdda texta af öllum textum þýddum af íslensku yfir á litháísku. Fyrstu íslensku bækurnar, sem Litháar kynntust, voru, meira að segja, barnabækur. Í byrjun var ekki þýtt beint úr íslensku heldur gegnum önnur mál. Fyrst var þýska millimálið, síðan varð venja að þýða úr rússnesku sem millimáli því Litháen varð hluti af Sovietríkjunum¹.

Fyrsta íslenska barnabókin, sem var þýdd á litháísku, var bókin *Sólskinsdagar* eftir Jón Sveinsson og kom hún út árið 1927. Síðan voru gefnar út sex bækur um strákinn Nonna eftir sama höfund og þær nutu gríðarmikilla vinsælda litháískra barna. Þýðandi Jóns Sveinssonar var Pranas Mašiotas.

Þýðingar stóðu í stað á tímabili Sovietríkjanna og á þessu tímabili var aðallega lögð áhersla á að þýða áróðursbókmenntir. Barnabók eftir Gunnar M. Magnúss var þýdd og gefin út árið 1962² en endurreisn þýðinganna úr íslensku máli má telja árið 1995 þegar litháískir þýðendur fara að þýða íslenskar barnabækur aftur. Verk eftir Kristínu Steinsdóttur *Ormurinn*³ birtist í menningartímaritum. Tvær aðrar bækur hennar *Kleinur og karr*⁴ og *Engill í Vesturbænum*⁵ eru gefnar út árið 2006. Enn ein íslensk barnabók var kynnt litháískum lesendum það sama ár. Það er *Benjamín dúfa* eftir Friðrik Erlingsson.

Árið 2007 fá börn í Litháen í hendurnar sér bók eftir Ragnheiði Gestsdóttur *Leikur á borði*⁶ og er þessi bók handa unglíngum. Á sama ári kemur út mikilvæg þýðing á íslenskum þjóðsögum. Þjóðsögur um drauga, álfa, tröll, um galdra og kraftaverk er

¹ Bartkevičienė 2009:09

² Gunaras M. Magnus 1962

³ Kristín Steinsdóttir 1995

⁴ Kristín Steinsdóttir 2006a

⁵ Kristín Steinsdóttir 2006b

⁶ Ragnheiður Gestsdóttir 2007

safnað saman í tveimur bókum undir titlunum *Hilda álfakona*⁷ og *Fallegustu þjóðsögur íslensku þjóðarinnar*⁸. Báðar bækur líta prýðilega út, eru skreyttar með fallegum ljósmyndum úr íslenskri náttúru sem skapa ákveðinn blæ og hjálpa litháískum börnum að ímynda sér þetta fallega, fjarlæga og dularfulla land. En eitt mikilvægt atriði er í þessum bókum. Þýðandinn Rasa Ruseckienė skrifaði hér mjög fræðandi inngang um þjóðsögur og uppruna Íslendinga. Báðar bækur eru lesnar með ánægju af börnum og ekki síður af fullorðnum í Litháen.

Árið 2008 kemur út þýðing af bókinni *Sagan af bláa hnettinum*⁹ eftir Andra Snæ Magnason. Hún varð strax uppáhaldsbók flestra litháíska barna.

Vinsældir íslensku barnabókanna í Litháen hægt að útskýra með því að þær innihalda skemmtileg ævintýri, veita lestraránægju og skapa veigamiklar umræður allt í senn. Litháískir lesendur finna hér svipaðan sálarheim, svipuð verðmæti og líkt hugarfar og þeirra eigið.

1.3 Litháíska og íslenska

Í þessum kafla verður rætt um tvö indóevrópsk tungumál – litháísku og íslensku. Reynt verður að útskýra í stuttu máli hvað er sameiginlegt og hvað ólíkt með þeim.

Frummál þýðingartextans er íslenska, markmál eða viðtökumál er litháíska. Bæði tungumál tilheyra indóevrópskum málum en hafa samt gerólíkar rætur. Íslenska er germanskt, vesturnorrænt, litháíska er baltneskt tungumál. Annað er talað af 300 þúsund mönnum hitt af 3 milljónum. Svo hægt er að segja að hvorugt þeirra tilheyri hópi tungumála sem töluð er af flestum.

Þótt íslenska hafði varðveitt nokkur einkenni forn málsins, getur baltnesk litháíska vel keppt við hana með titliti til fornlegrar málbyggingar. Flestir málfræðingar eru sammála um að litháíska sé fornlegust allra indóevrópskra mála. Hún líkist mikið sanskrít, fornindversku tungumáli, og hefur mörg sameiginleg einkenni með fornlatínu og

⁷ *Hilda, Elfu karalienė* 2007

⁸ *Gražiausios islandų pasakos ir sakmės* 2007

⁹ *Andri Snær Magnason* 2008

forngrísku¹⁰. Á hinn bóginn eru Íslendingar einstakir með það að geta lesið fornbókmenntir sínar sem ná aftur til 12. aldar¹¹.

Litháíska gæti valdið útlendingum alvöru heilabrotum vegna sinnar fornlegu og óbreyttu málbyggingar. Í litháísku er enginn greinir, samband milli orðanna er sýnt með því að breyta beygingarendingum. Fimm flokkar nafnorða, í hverjum þeirra eru sjö föll í eintölu og í fleirtölu, þ.e. litháíska hefur þrjú gömul föll til viðbótar við þau fjögur föll sem eru til í íslensku: verkfærisfall (lat. instrumentalis), staðarfall (lat. locativus) og ávarpsfall (lat. vocativus). Þess vegna er hægt að segja að fallanotkun minnkar notkun forsetninga og Litháar eiga meira möguleika að sýna orðasambönd með því að breyta endingum. Hins vegar er litháískt hljóðkerfi einfaldara en það íslenska, það er hljóðrétt, þ.e. lesið eins og skrifað. Því er mjög einfalt að læra að lesa á litháísku. Óhætt er að segja að litháíska sé blanda af hinu forna og hinu móðerníska. Hún er forntungumál í móðernískum búningi.

Hvað setningarfræði varðar er orðaröð í litháísku oft frjálssari en í íslensku. Þýðandi þarf að hafa þetta í hug þegar texti er þýddur.

Frekar verður rætt um málfræðilegan og setningarlegan mun milli málanna í 3. kafla þegar fjallað verður um málfræðileg vandamál í þýðingunni.

¹⁰ Zinkevičius 1984:38

¹¹ Vísindavefurinn 2014

2. Greining frumtextans og val þýðingaraðferðar

Gefðu þér tíma til að sannfæra þig um að þú hafir skilið frumtextann rétt!

(Heimir Pálsson og Höskuldur Þráinsson 1988:119)

2.1 Greining textans

Samkvæmt Heimi Pálssyni og Höskuldi Þráinssyni þarf þýðandinn að skilgreina frumtextann áður en hann er þýddur. Nauðsynlegt er að bera fram og svara mörgum spurningum, sem eru mikilvægur þáttur til undirbúnings þýðingunni sjálfri, eins og eftirfarandi. *Hvers konar texti er þetta? Hver var markhópur höfundar? Hvaða áhrif hafði markhópurinn á textann og hvernig á þýðandinn að skila þeim áhrifum áfram? Hver eru stíleinkenni frumtextans og hvaða málsnið þykir eðlilegt að velja á texta af þessu tagi á þýðingarmálinu?*¹²

Textum er venjulega skipt í tvo hópa, nytjatexta og bókmenntatexta. Áður en tekið er til við að þýða þarf þýðandinn að gera sér grein fyrir því hvorum hópnum hann tilheyrir og hugsa um hlutverk eða markmið textans. Skoposkenningin eða hlutverksstefna Hans Vermeer og Katharinu Reiss er þýðingarfræðikenning sem fjallar um tilgang þýðinga. Samkvæmt henni er sérhver texti þýddur með ákveðið markmið, *skopos*¹³, í huga. Skoposkenningin miðast fyrst og fremst við markttextann, markmenninguna og markviðtakandann. Tilgangur markttextans drottnar yfir öllum ákvörðunum varðandi þýðinguna. Textinn hefur ákveðið hlutverk, jafnvel fleiri en eitt í einu. Meginverkefni þýðandans er að ákveða markmið textans. Til þess þarf hann að gera sér grein fyrir væntingum hugsanlegra viðtakenda.¹⁴

Í fræðigreininni *Skopos and Commission in Translational Action* skilgreinir Vermeer textann sem athöfn framkvæmda með ákveðinn tilgang í huga. Með þessari athöfn er miðað að því að búa til samskipti milli textaframléiðanda og textaviðtakanda.¹⁵ Reiss undirstrikar samskiptahlutverk með því að skilgreina þrjár textagerðir: upplýsandi texta, tjáningartexta og virkjandi texta. Með fyrstu textagerðinni er áhersla lögð á innihaldið

¹² Heimir Pálsson og Höskuldur Þráinsson 1988:72-73

¹³ Skopos (gríska) – og merkir 'markmið', 'tilgangur'.

¹⁴ Pym 2010:46

¹⁵ Vermeer 2000:223

og markmið er að miðla efni. Þýðingaraðferð: einfalt, óbundið mál, útlagt eftir þörfum. Dæmi um slíka textagerð gæti verið kennslubækur eða blaðagrein. Önnur textagerðin tilheyrir fagurfræðilegu sviði, áhersla er lögð á formið og helsta markmið er að miðla formi. Þýðingaraðferð: skilgreinandi aðferð, hallast að sýn höfundar frumtexta. Besta dæmið um slíka textagerðinni gæti verið ljóð. Síðasta textagerðin er virkjandi texti þar sem áhersla er lögð á skírskotun og áhrif, markmið er að kalla á viðbrögð, að fá lesandann til að bregðast við. Dæmi um slíka textum gæti verið áróður, ræður, húsreglur.¹⁶ Þegar texti hefur verið flokkaður er hægt að skilgreina viðeigandi markmið og hlutverk sem er áætlað í markmenningunni. Í stuttu máli má segja um kenningar þeirra Vermeers og Reiss: Þýðandi þarf að meta hvern frumtexta, greina hann og flokka og síðan ákveða hversu mikla tryggð þurfi að sýna honum eftir því hvert markmið þýðingarinnar á að vera.¹⁷

2.2 Þýðingaraðferð

Þýðingarefnið sem varð fyrir valinu hjá mér eru tvær smásögur úr sagnasafninu *Auga Óðins. Sjö sögur úr norrænni goðafræði*. Í safninu leita sjö barna- og unglingsbókahöfundar til sagnabrunns norrænnar goðafræði og reyna að aðlaga gömlu texta Eddukvæðanna heimi nútímaunglinga. Hver smásaga í safninu byrjar með broti úr Eddukvæðunum eða Snorra-Eddu sem eru helstu heimildir um norræna goðafræði og lífssýn manna í heiðni. Hvert brot verður því eins konar kveikja eða uppspretta að endursögn helstu goðsagnanna á skemmtilegan og óvenjulegan hátt. Sumir höfundar flytja sagnaefnið til samtímans, aðrir dvelja í goðheimum og enn aðrir byggja brú þar á milli. Sögurnar tvær, *Nótt* eftir Gunnhildi Hrólfsdóttur og *Stjörnur í augun* eftir Jón Hjartarson, sem urðu fyrir valinu að þýða fjalla um nokkrar þekktar persónur í goðsagnaheimi. Í fyrri sögunni fær lesandinn að fylgjast með nútímastúlkunni Nótt sem fer að Urðarbrunni að sækja hjálp handa nöfnu sinni því þursar hafa fangað hana. Í síðari sögunni kynnist lesandinn eldheitri ást Freys til Gerðar. Hann er sonur nútímakvótakóngs og líkist persónu goðsins Freys úr Skírnismálum. Þannig vinna höfundar úr norrænum goðsögnum og endurskapa þessa dýrgripi þjóðarinnar til þess að íslensk börn fái notið þeirra. Undirstrikað mikilvægi svona „endurvinnslu“ getum við fundið í verkinu *The Power of Myth* eftir Joseph Campbell þar sem hann heldur því fram að vandi ungs fólks á okkar tímum sé sá að það vanti goðsagnir til að útskýra fyrir

¹⁶ Munday 2001:74-80

¹⁷ Munday 2001:64

Því það sem er handan sjóndeildarhringsins. Fornir helgisiðir fólu í sér táknræna athöfn þar sem börnin voru tekin í tölu fullorðinna og köstuðu um leið frá sér því sem tilheyrir bernskunni. Campbell segir að djúpt inni í okkur sé aldagömul þörf fyrir táknrænar athafnir. Hann bendir einnig á að bíómyndir sem byggja á goðsögnum nái mjög auðveldlega til barna og unglunga, börn sjást hvarvetna klæðast búningum og skikkjum og taka á sig ímynd goðsagnahetja.¹⁸

Svona vangaveltur leiddu til umhugsunar að þessar goðsagnahetjur gætu verið jafn spennandi fyrir íslensku börnin og börnin úr öðrum menningarheimi. Með því að velja að þýða texta, tengda norrænni goðafræði, var metinn brennandi áhugi litháískra barna á svona efni og ekki síst það atriði hversu lítið framboð er af skemmtilegu lesefni fyrir börn um norræna goðafræði.

Fræðikenning Vermeer og Reiss nýttist mér við þýðingarvinnuna og ég studdist við hugmynd þeirra um tilgang þýðingar sem beinist að viðtakanda og markmenningu.

Þýðingarstefna mín var:

- (1) a. að hugsa um nákvæman orðaforða
- b. hvernig megi senda tilteknum markhópi nákvæm skilaboð
- c. hvernig setja megi fram skilaboð sem henti á öðru menningarsvæði, þar sem textinn á að birtast;

Þegar búið var að ákveða stefnu, var hugsað um það sem skiptir máli við þýðinguna (þýðingarnálgun):

- (2) a. greining á frummáli (stíll, myndmál, orðaforði, einkenni texta)
- b. menningarumhverfi frummáls
- c. yfirfærsla (hvernig boð höfundar komist til skila)
- d. endurgerð frumtextans á þýðingarmálið
- e. markhópur (hugsað um viðtakanda og frummálið aðlagð viðtökumálinu);

¹⁸ Campbell 1988:98

3. Um þýðinguna

Í þessum kafla verður fjallað um þau menningarbundnu, málfræðilegu og orðfræðilegu vandamál sem fram komu við þýðingu frumtextans á markmálið, þau útskýrð og lausnir ræddar.

3.1 Málfræðileg vandamál

3.1.1 Orðaröð og setningagerð

Helstu breytingarnar í tengslum við þýðingu textans voru setningafræðilegar, orðaröð innan setninga var breytt þannig að hún samræmist betur að litháísku máli. Til þess að ná fram eðlilegri orðaröð var farið þá leið að þýða í tveimur aðalatrennum. Í fyrri atrennunni var þýtt orðrétt. Í seinni atrennunni var farið yfir grófþýðingu og reynt að snúa henni á eðlilegt, flæðandi mál. Því var notað frjálsari orðaröð sem er leyfileg í litháísku máli. Ríkt beygingarkerfi litháísku orðanna leyfir frjálsari orðskipan innan setningar, setningarlegt hlutverk orðanna breytist ekki þótt þau séu færð til innan setningarinnar. Færsla er oftast gerð til að fá sérstaka áherslu, undirstrika, gefa sterkari merkingu. Þótt bæði tungumálin hafi grundvallaorðaröðina F-S-A¹⁹, getur orðskipan í litháísku setningunni verið frábrugðin íslenskri í sumum tilvikum og þess vegna þarf þýðandi að gæta sín að láta ekki orðaröð frummálsins hafa of mikil áhrif á sig.

Í dæmum fyrir neðan er vakin athygli á setningum þar sem óbreytt íslensk setningargerð færi illa í litháísku.

Í venjulegri orðaröð í íslensku er eignarforbafn á eftir nafnorðinu sem það stendur með. Það gengur ekki í litháísku. Ástæðan er sú að í litháísku er það venjuleg og hlutlaus orðaröð að hafa eignarforbafn á undan orðinu, sbr. eftirfarandi dæmi:

¹⁹ F-S-A (F=frumlag, S=sögn, A=andlag) er röðin í málum eins og íslensku, dönsku, ensku, frönsku og víetnömsku (Höskuldur Þráinsson 2005:332).

- (3) a. Foreldrar hennar hlustuðu alvarleg á fréttir. (Auga Óðins 2003:13)²⁰
 b. Jos tēvai susimaštę klausęsi žinių.
 c. Hennar foreldrar alvarleg hlustuðu á fréttir.

Kjarnafærslureglur í íslensku, þegar setningaliðir eru fluttir aftan úr setningunni fram fyrir sögnina og frumlagið um leið flutt aftur fyrir hana, eru frábrugðnar litháísku máli og ég þurfti að gæta þess að láta þær ekki hafa of mikil áhrif á mig heldur hugsa hverju ég þurfi að koma til skila á þýðingarmálinu og reyna að raða orðum í setningunni á eðlilegan hátt:

- (4) a. Brátt voru þau eins og stjörnuhrap á himninum. (bls.29)
 b. Netrukus jie atrodę tarsi mażyčiai žvaigždzių taškeliai danguje.
 c. Brátt þau voru eins og stjörnuhrap á himninum.

Það er einnig gott að minnast á hina séríslensku notkun neitunarorðsins *ekki* þar sem það kemur einkum á eftir sagnorði, sbr. eftirfarandi setningar:

- (5) a. Kemur Þór ekki? eðlileg íslensk málnotkun
 b. Ateis Toras ne? óeðlileg útkoma í litháísku (orðrétt þýðing)
 c. Ar Toras neateis? tæk þýðing í litháísku

Eins og er sýnt í dæminu fyrir ofan, fær neitunarorðið *ne* sætið á undan sagnorðum í litháísku. Neitunin *ne* gegnir hlutverki forskeytis sem er skeytt fyrir framan sagnorð. Hér má líka benda á ólíka gerð spurnarsetninga í tungumálum báðum. Í íslensku kemur sagnfærsla, þ.e.a.s., sögnin færast fremst í setningu, þegar um *já-/nei* spurningar er að ræða. Litháíska notar ekki sagnfærslu í spurnarsetningum. Frumlagið og persónubeygða sögnin færast ekki úr stað. Í litháísku (svipað og í íslensku) eru tvær gerðir spurnarsetninga: *k-spurningar* (sbr. *hv-spurningar* í íslensku) sem draga nafn sitt af spurnarorðum sem öll byrja á *k-*. Algengustu eru spurnarfornöfn, t.d. *kas*, *kuris* (*hver*), *katras* (*hvor*) og spurnaratviksorð, t.d. *kur* (*hvar*), *kada* (*hvenær*), *kaip* (*hvernig*), *kodėl* (*hvers vegna*, *af hverju*). Hin gerð spurnarsetninga eru *já-/nei-* spurningar. Þær byrja yfirleitt með smáspurnarorðum, t.d.: *ar*, *gal*, *bene*, *nejaugi*, *negi*, *argi* og gefa merkingu setningar aukablæ. Ef spurnarsetning byrjar með spurnarorðum *ar/gal* og sagnorð í setningunni er með neitun, eins og sést í dæminu, þá á að búast við jákvæðu svari.

²⁰ Hér eftir er vitnað til þessarar heimildar með blaðsíðutali í sviga.

Hægt er að draga þá niðurstöðu að orðrétt þýðing gæti leitt til vandræða ef þýðandinn fylgir frumtextanum alltof náíð. Því er mikilvægt að gæta þess að fara eftir venjum markmálsins um orðaröð.

3.1.2 Notkun falla

Fallbeyging er í báðum tungumálunum, íslensku og litháísku. Litháíska hefur varðveitt sjö af átta föllum indóevrópska frummálsins. Hins vegar hefur íslenska aðeins fjögur föll og þau geta ekki alltaf samsvarað föllum í litháísku. Auk nefnifalls, þolfalls, þágufalls og eignarfalls, sem gegna næstum svipað hlutverk í báðum tungumálum, hefur litháíska varðveitt þrjú föll í viðbót: instrumentalis (verkfærisfall), locativus (staðarfall) og vocativus (ávarpsfall). Notkun nefnifalls og eignarfalls er sú sama eða mjög svipuð í báðum tungumálum, sbr.:

- (6) a. Bústin randafluga suðaði milli blóma (ef.) (bls.14).
b. Tarp géliu (ef.) dūzgè putli kamanè.
c. Milli blóma suðaði bústin randafluga.

Þolfall og þágufall í íslensku samsvara samt ekki í öllum setningum hlutverki accusativus (þf.) og dativus (þgf.) í litháísku. Ástæðan fyrir því er að sagnir og forsetningar í íslensku stýra öðru falli en sömu sagnirnar í litháísku, sbr. eftirfarandi dæmi, þar sem sögnin *svara* stýrir þágufalli í íslensku en í litháískri setningu er hér best að nota forsetningu *j +þf.* (forsetning *j* stýrir þolfalli í litháísku og hefur fjölbreytta merkingu, hér: *að bregðast við, að svara spurningum*)

- (7) a. Hún hafði svarað rétt öllum spurningum (þgf.) (bls.13)
b. Ji atsakè teisingai j visus klausimus (þf.)

Einnig má ekki gleyma að í íslensku liggur sérstakt kerfi að baki notkun sumra forsetninga. Grundvallarþættir þessa kerfis eru dvöl, hreyfing og stefna ásamt breytilegri fallmörkun með tilteknum forsetningum (*á, í, fyrir, með*) (þf.=hreyfing;

þgf.=kyrrstaða).²¹ Kyrrstaða í litháísku máli er oftast sýnd með hjálp locativus (staðarfalls):

- (8) a. Nótt var farin að þreytast mjög í handleggjunum (þgf.) (bls.21)
b. Naktis pajuto nuovargi rankose (locativus).

Til að sýna hreyfingu er hins vegar oftast notuð forsetningin *i* + *þf.* í litháísku:

- (9) a. Hún féll veinandi niður í tómið (þf.) (bls.22)
b. Šaukdama ji krito žemyn i tuštuma. (þf.)

Í dæmi (10) er sýnd notkun á fallinu instrumentalis (verkfærisfalls) í þýðingunni. Instrumentalis er notað í litháísku til að sýna hvaða verkfæri er notað á meðan athöfn eða atburður er framkvæmdur og tekur það með sér forsetninguna *su* (*með*).

- (10) a. Kannski voru þetta bara skólakrakkar í útskriftarbúningum. (þgf.) (bls.14)
b. O gal čia tebuvo mokiniai su kaukėmis. (verkfærisfall)
c. Kannski hér voru bara skólakrakkar með útskriftarbúningum.

3.1.3 Notkun tíða

Þótt myndun tíða og horfa í báðum tungumálum sé ólík, setti það mig ekki í vanda varðandi rétt val á tíð. Tíðskipting í íslensku er nútíð og þátíð. Litháíska hefur framtíð til viðbótar. Nútíð í íslensku getur líka vísað til óorðinna atburða, sbr. dæmi:

- (11) a. Hvað ertu að gera um helgina? (bls.110)
b. Ka veikSi savaitgalj?

Hér sést að framtíð í íslensku má tákna með venjulegri nútíð, á hinn bóginn notar litháíska sérstakt viðskeyti –s- á sögnunum til að sýna óorðinn verknað.

Líkt og íslenska, hefur litháíska allar þrjár gerðir horfa: lokið horf, ólokið horf og byrjunarhorf. Helsti munurinn er þó að í íslensku eru horfin mynduð með sagnasamböndum en í litháísku eru horfin aðallega mynduð með hjálp forskeyta til að

²¹ Jón G. Friðjónsson 2006:35

sýna hvort verknaður sé liðinn, er í gangi eða rétt að byrja. Það er nokkuð flokið kerfi þar sem ólíkum forskeytum er skeytt framan við sagnorð eftir því í hvaða merkingarflokki sögnin er. En hér verður ekki fjallað nánar um það. Í þýðingunni mest var notað af loknu horfi I og þátíð því frásögn smásagnanna tveggja vísaði oft á liðinn tíma. Í dæmunum hér á eftir er sýnt hvernig setningar í loknu horfi og þátíð eru þýddar á litháísku. Í dæmi (12) má sjá hvernig sögn, *gyrè*, með forskeyti, *pa*, sem sýnir að verknaði sé lokið, kemur í stað sagnasambands fyrir lokið horf :

- (12) a. Hann hafði hrósað henni fyrir dugnað á prófinu. (lokið horf I) (bls.13)
b. Jis pagyrè (pt. 3p.) ja už sumanumą egzamine.

Þýðing þátíðar olli ekki sérstökum erfiðleikum:

- (13) a. Hún gekk áfram eftir troðningum. (pt.) (bls.14)
b. Ji èjo tolyn takeliu. (pt.)

Í frumtextanum voru nokkur dæmi um notkun viðtengingarháttar. Það sem er frábrugðið við notkun viðtengingarháttar í litháísku er að hann er ekki notaður í óbeinni ræðu eða í fallsetningum eins og í íslensku. Í litháísku þýðingunni var notaður framsöguháttur í stað viðtengingarháttar í aukasetningum, sbr. eftirfarandi dæmi:

- (14) a. Bjartur var sjálfum sér líkur, hefði staðið á haus til þess að gera sig skiljanlegan...(vth.) (bls.106)
b. Bjarturas buvo savame kailyje, galèjo ir ant galvos atsistoti, kad padarytų save suprantamesnį...(frh.pt.3p.)

Setningar í viðtengingarhætti eru því þýddar vandræðalaust og verður því ekki rætt meira um það.

3.2 Orðfræðileg vandamál

3.2.1 Þýðing nafna og hugtaka úr norrænni goðafræði

Í þessum kafla ætla ég að fjalla um hugtök tengd menningu frummálins. Í frummáli eru oft hugtök sem eiga ekki beina samsvörun í þýðingarmáli eða, eins og kemur hjá Jóni G. Friðjónssyni, jafngildi skortir á sviði orða.²² Í þýðingunni minni komu fram hugtök sem tengjast einkum ásatru og norrænni goðafræði. Hér á eftir verður fjallað aðallega um þýðingu fyrstu smásögunnar *Nótt* þar sem í frásögn hennar stór hópur guðanna gömlu úr goðafræðinni.

Flóknasta og margþættasta vandamálið kemur við sögu strax í byrjun þýðingarvinnunnar. Hvernig á að þýða titilinn *Nótt*? Aðalpersónan í frásögninni er nútímastúlkan *Nótt* sem tekur að sér það hlutverk að hjálpa nöfnu sinni gyðjunni *Nótt* úr Ásgarði. Samkvæmt litháískum stafsetningareglum ættu erlend nöfn verið skrifuð eftir framburðarreglum í frummálinu nema endingar sem eiga að vera samkvæmt litháískum beygingarreglum. Þannig fá nöfn karlmannna litháísku endingarnar *-as*, *-is*, *-us*, og nöfn kvenna endingarnar *-a*, *-é*. Í þýðingunni var farið eftir þessum reglum og nöfn guðanna fengu litháísku endingarnar, sbr:

(15)	kk.	kvk.
	Óðin - <u>Oðinas</u>	Urður - <u>Urdé</u>
	Þór - <u>Toras</u>	Sól - <u>Solé</u>
	Loki - <u>Lokis</u>	Nótt - <u>Noté</u>

En lítum aftur á nafnið *Nótt*. Eins og sést í dæminu fyrir ofan ætti þetta nafn líta út sem *Noté* samkvæmt reglunum. En það kemur strax í ljós við þýðinguna að þetta form nægir ekki til að fá rétta samsvörun við frummálið. Í frásögninni gefur gyðjan *Nótt* vita um hlutverk sitt:

- (16) Ég er *Nóttin* sem ek vagni mínum yfir himininn svo jörðin og mennirnir megri hvílast í ljúfu næturmyrkrinu sem ég færi þeim. (bls.16)

²² Jón G. Friðjónsson 2006:27

Þannig kemur merkingarlegt hlutverk orðsins *nótt* í fyrsta planið. Nafnið næturmeyjarinnar blandist við beina merkingu orðsins *nætur* sem hluta sólarhringsins þegar myrkur ríkir. Þýðingin nafnsins *Nótt* sem *Notè* væri ófullkomin í markmálinu vegna þess að mikilvægi þess fyrir merkingarlegt samhengi í sögunni myndi þá glatast. Besta lausnin var því að þýða nafnið með merkingu þess og fá í þýðingatekstann litháísku gerðina *Naktis*. Síðan vaknaði sú spurning hvort slíkt nafn sé til í litháísku? Í raun og veru er þetta mjög sjaldgæft nafn í markmálinu. Ég fór yfir lista litháískrar Þjóðskrár en fann ekki nema tvær konur sem gefið hafði verið nafnið *Naktis* frá árinu 1900. Því næst skrifaði ég skandinavísku deild Háskólans í Vilnius til þess að fá ráðgjöf frá fagfólki í þýðingum. Svarið var á þann hátt að ég get alveg þýtt erlent nafn ef það hefur merkingu og ef merking þjónar textanum. Að auki var mér ráðlagt að skrifa hitt form nafnsins *Notè* í neðanmálsútskýringum þar sem fram ætti að koma hvaða hlutverki gyðjan *Nótt* gengi í norrænni goðafræði.

Önnur hugtök og heiti úr norrænni goðafræði hafa verið þýdd samkvæmt reglum sem voru ræddar fyrr. Hins vegar þurfti ég að hafa neðanmálsútskýringar um sérhlutverk hvers goðs því mér fannst að það gæti hjálpað lesendum þýðingarmálsins að skilja goðafræðina betur. Þar að auki þurfti ég að útskýra hvernig norrænir menn ímynduðu sér sköpun heimsins úr holdi frumjötunsins Ýmis. Í útskýringum einnig kom fram heimsýn norræna manna, trú þeirra á askinn Yggdrasil, axis mundi, sem hefur tengt níu heima. Með neðanmálsútskýringum var lögð áhersla að skilgreina andstæður milli goðanna, sýna t.d. mun milli Niflheimsins og Ásgarðs, milli jötnanna og goðanna, Loka og Þórs.

Höfundur hinnar smásögunnar, *Stjörnur í augun*, flytur viðfangsefni frásagnarinnar til samtímans en kveikjan að sögunni er eldheit ást Freys til Gerðar úr Skírnismálum. Aðalpersónur hafa sömu nöfnin og ástarsagan er svipuð. Ég ákvað samt að hafa stutta lýsingu um frásögn Skírnismála í neðanmálsútskýringum þar sem hún gæti hjálpað lesendum í markmálinu að skilja betur markmið höfundar og sýnt hvernig gömul mýta úr Snorra-Eddu endurfæðist á ný. Til að útskýra nánar hugtök og heiti norrænu goðafræðanna stuðst var við bækur Sölva Sveinssonar²³ og Rudolfs Simeks²⁴.

²³ Sölvi Sveinsson 2006:56-236

²⁴ Simek 1993:11-56

3.2.2 Orðatiltæki og föst orðasambönd

Orðasambönd, orðatiltæki og orðlíkingar eru eitt einkenni á fagurbókmenntum og sérstakt viðfangsefni þeirra. Orðatiltæki eru skilgreind sem föst orðasambönd í breyttri merkingu. Megineinkenni þeirra er í fyrsta lagi að búningur er fastmótaður og þau eru notuð sem ein heild í málinu. Í öðru lagi svipar þeim að því leyti til einstakra orða að þau geta ekki staðið ein og sér heldur krefjast þau samhengis.²⁵

Mál smásagnanna tveggja, eins og búast má við af barnabókmenntum, er stórríkt af orðasamböndum af ýmsu tagi. Flest þeirra voru ógagnsæ og þess vegna var ég oft í vanda með að þýða þau. Þetta var erfitt og krefjandi verkefni en líka mjög gefandi og skemmtilegt. Markmið mitt var annaðhvort að finna samsvarandi eða jafngild orðasambönd eða umorða merkingu þeirra á almennan hátt. Einnig var haft í huga að notkunarvið samsvarandi orðasambanda í tveimur málum er ekki alltaf hið sama. Þannig prófaði ég að grafast fyrir um yfurfærða merkingu, athuga raunverulega merkingu og reyna að koma henni til skila. Góðar orðabækur, eins og *Frazeologijos žodynas* eftir Jonas Paulauskas og *Mergur málsins* eftir Jón G. Friðjónsson komu mér til mikils stuðnings.

Orðatiltæki frumtextans flokkaði ég í tvo hópa. Annar hópur orðatiltækja var alveg ógagnsær og ég gat ekki fundið samsvarandi orðatiltæki í þýðingarmálinu. Hér fyrir neðan koma nokkur dæmi þar sem orðatiltækjum var umorðað, orðaröðun og orðaforða breytt að öllu leyti:

(17) a. Henni varð svo hverft við....(bls.15)

b. Ji nepaprastai apstulbo...

c. Hún var að undrast yfir...

(18) a. Það er töggur í þér...(bls.26)

b. Esi tvirtos valios...

c. Þú hefur dug í þér...

²⁵ Jón G. Friðjónsson 2006:26

- (19) a. Bjartur var greinilega í basli með að tjá sig...(bls.106)
 b. Bjarturas aiškiai kamavosi....
 c. Bjartur var í vandræðum...

Hinn hópurinn átti sér jafngilda samsvörun í markmálinu, þótt orðatiltæki voru umorðuð á annan hátt. Þannig orðatiltæki í markmálinu ólík að formi koma alveg til greina vegna svipaðrar merkingar, sbr. eftirfarandi dæmi:

- (20) a. Þeir skildu ekki baun....(bls.108)
 b. Jie nesuprato né kruopelès...
 c. Þeir skildu ekki korn...
- (21) a. Hefurðu nokkuð fengið högg á hausinn? (bls.102)
 b. Gal tu gavai saulès smūgj?
 c. Fékkstu sólarhögg á hausinn?

Frumtextinn var ríkur af ýmsum skáldlegum og föstum líkingum og reynt var að sleppa ekki líkingamáli heldur finna samsvarandi líkingamyndir í þýðingarmáli sem væru auðskiljanlegar lesendum marktæta, sbr. þessi dæmi:

- (22) a. Þær sækja í þig eins og nammi í poka. (bls.102)
 b. Jos limpa prie tavęs kaip bitės prie medaus.
 c. Þær sækja í þig eins og býflugur hunangs.
- (23) a. ...rétti úr sér eins og stálfjöður....(bls.105)
 b. ...išsitiesė kaip žvakė...
 c. ...rétti úr sér eins og kerti...

Þegar á allt er litið kemur í ljós að orðatiltæki og orðasambönd eru sérstök fyrirbæri í hverju máli sem er ekki hægt að þýða orð fyrir orð. Nauðsynlegt er að átta sig vel á merkingu orðatiltækis í frumtextanum og þekkja merkingu og form þess orðatiltækis sem kemur í staðinn í þýðingunni.

3.2.3 Málsnið

Málsnið er stíll höfundar sem er valinn eftir markmiðum og hópi viðtakanda. Stíll smásagnanna tveggja einkennist af einföldu, óformlegu máli, málfarið er nútímalegt, sérstaklega í sögunni *Stjórnur í augun*, textinn inniheldur mikið af samtölum, unglíngamálseinkennum og slangur gefa textanum sérstakan blæ. Með það í huga valdi ég orð fyrir þýðingarefni og gætti þess að reyna að halda blæ frumtextans. Hér á eftir verður rætt nokkur stíleinkenni svo sem hikorð, kunningjamál og slanguryrði, blótsyrði og endurtekningar.

Afar erfitt reyndist að þýða orðræðuagnir eða smáorð. Slík orð hafa hlutverki að gegna en þau beri sérstaka merkingu. Það er mismunandi hvort slík orð í einu máli eigi sér samsvarandi orð í öðru og getur það sett þýðanda í vanda.²⁶

Í frumtextanum voru notuð hikorð eins og: *hérna, sko, ha, jæja, víst, bara, jú*. Í eftirfarandi dæmum er hægt að skoða hvernig þau eru notuð í frummáli og hvernig þau líta út í þýðingunni (sumum hikorðum, sem var ekki fundin samsvörun, var sleppt án þess að merking í þýðingartextanum raskast):

(24) a. Mig langaði bara að heilsa upp á þig. (bls.110)

b. Noréjau tík pasilabinti su tavimi.

c. Ég vildi bara að heilsa með þér.

(25) a. Ó, jú, alveg rétt! (bls.110)

b. Na, žinoma, visiškai teisingai!

c. Ó, jú, alveg satt!

Í íslensku er mjög algengt að nota endurtekningar. Oftast eru endurtekin sagnorð (sérstaklega sögnin *segja*) og persónufornöfn. Í litháísku gildir sú regla að forðast endurtekningu. Ráðlagt er að leitast við að skipta út sögnum með samheiti en persónufornöfnum hægt er að sleppa því að beygingarendingar sagna í litháísku sýna nákvæmlega um hvaða persónu er átt við.

²⁶ Jón G. Friðjónsson 2006:23

Algengustu sögninni *segja*, sem oft kemur fram á undan beinni ræðu, skipti ég með samheitum og lagði áherslu á merkingu: *lýsa, minnast, hvísla, skjóta að, útreka, bæta við, hrópa, stynja, útskýra, tilkynna*.

Óformlegt málsnið er einnig notað í frumtextum með því að nota orðaförða úr unglingamáli. Slíkur stíll kunningjamáls einkennist af orðum eins og: *djók, ókey, gemsí, dísus, gella, glætan, karlinn* (faðir), *sjoppa, geðveikt tæki* (gítar), *tryllitæki* (jeppi), o.s.frv. Við orðaval fyrir þýðingu hafði ég í huga slangurorðaförða úr unglingamáli í markmenningu og reyndi að velja nokkurn veginn jafngild orð, sbr. í eftirfarandi dæmum:

(26) a. Lánar karlinn þér jeppann? (bls.103)

b. Ar tétuðis paskolins tau džípa?

c. Karlinn lánar þér jeppann?

(27) a. Svo brennum við kannski á tryllitækinu í sumarbústaðinn...(bls.112)

b. ...galbūt dumsim šiuo žvèrimi í vasarnamj.

c. ...kannski brennum við með þetta dýr í sumarbústaðinn.

(28) a. ...reyndu að bjóða gellunni í bíó... (bls.103)

b. ...pamègink pakviesti tå mergužèlè í kinå...

c. ...reyndu að bjóða þessari skvísu í bíó...

Síðast má benda á þýðingu blótsyrða. Í báðum tungumálum, frummáli og markmáli, kemur djöfullinn mikið við sögu þannig var ekki flokið að finna samsvarandi dæmi í þýðingarmálinu, sbr:

(29) a. Hvernig í fjandanum datt þér í hug þessi hljómsveit? (bls.109)

b. Kaip, po velniy, tau í galvå šovè mintis apie muzikos grupe?

c. Hvernig, í fjandanum, þér skaut í hausinn hugmynd um hljómsveit?

Hins vegar lenti ég í vanda við blótsyrði sem hljóma hlutlaust í frummálinu en eru nokkuð gróf í markmálinu ef hugsað um birtingu þess í barnabókmenntum, sjá dæmi

(30). Samt ákvað ég breyta ekki merkingu heldur varðveita stíl frummálsins og þýða orðrétt (því að slík þýðing fannst mér „sú rétta“ til að sýna orðaleik sem fólst í blótsyrðinn). Í dæminu fyrir neðan er sýnt orðaleikur. Hann kemst alveg til skila í þýðingunni með því að þýða orðrétt:

- (30) a. - Ég syng ekki rassgat.
- Nei, þú syngur með munnum, sagði Bjartur og hló sínum hálfvitahlátri. (bls.113)
- b. - Aš nedainuoju, tu subinés skyle!
- Ne, savaime aišku, tu dainuojį burna, - pasakė Bjarturas ir užsikvatojo savo pamišėlišku juoku.

3.3 Menningabundin vandamál

Þýðing smásagnanna tveggja fól í sér spurninga um þýðanleika menningarbundinna hugtaka. Hvernig á ég að bregðast við menningartengslum? Hvernig rétt væri að færa sögurnar til litháíssks menningarumhverfis? Íslenskt umhverfi, menningin leggur aukamerkingu í einstök orð og gerir því þýðingaraunir þungar. Ýmis konar aðferðir hafa verið notaðar við þýðinguna. Orðum var breytt, þeim umorðað eða jafnvel sleppt. Neðanmálsútskýringar komu líka til greina. Hér verður rætt um þýðingu gælunafna, staðanafna og þýðingu nokkurra hugtaka sem tengjast íslenskri menningu og hefðum.

3.3.1 Gælunöfn

Þýðingar nafna eru án efa eitt það erfiðasta fyrir þýðendur. Í kafla 3.2.1 var rætt um umritun eiginnafna í litháísku samkvæmt reglum sem gilda í Litháen. Hér vil ég aðeins ræða um þýðingu gælunafna þar sem slík fyrirbæri eru sýnd á annan hátt í markmenningu.

Gælunöfn hafa lengi tíðkast á Íslandi og er algengt að nota gælendi nöfn um fólk sem langoftast eru styttri en eiginnafnið. Reglurnar um myndun slíkra nafna eru allflóknar en meginatriðin eru skýr. Tvö frumatriði eru þau að nafnið skal vera veikrar beygingar og

stofninn eitt atkvæði + beygingarending. Einkvæð aðalnöfn verða tvíkvæð (*Karl*>*Kalli*) og fleirkvæð nöfn dragast saman í e.k. „stofn“ + endingu (*Hall-dór*>*Halli*)²⁷ Svipað fyrirbæri tíðkast ekki í markmálinu þar sem gælunöfn eru ekki algeng og stytting eiginnaafna er sjaldgæf. Í litháísku máli er algengara að ávarpa mann í t.d. góðra vina hópi með því að nota smækkunarorð. Við myndun slíkra nafna eru alúðarviðskeyti *-el*, *-uk*, *-yt* og beygingarendingar sett við nafnið (t.d. nafnið *Jonas* með alúðarviðskeyti *-uk* verður að *Jonukas* og getur verið notað að ávarpa góðan kunningja eða oftast lítið barn). Sambærilegt fyrirbæri er til í íslensku, einkanlega notað með kvenmannsnöfnum, þá er notað viðskeyti *-s(a)*, jafnvel á gælunöfn (t.d. *Guðrún*→*Gunna*→*Gunnsa*).

Í þýðingunni er aðalpersónan *Freyr* kallaður gælunafni *Freysi* auk þess sem önnur gælunöfn koma fyrir: *Jói*, *Stína*, *Sísí*, *Golli*. Þar sem gælunöfn í íslenskum og litháískum menningarheimi eru notuð öðruvísi lét ég þau vera óbreytt nema litháískum beygingarendingum var bætt við nafn aðalpersónunnar. Þannig fékk gælunafnið *Freysi* litháíska beygingarendingu *-is* og varð *Freysis* í þýðingunni. Af því að aðalpersónan *Freyr* var ýmis nefndur *Freyr* og *Freysi* í textanum, skýrði ég neðanmáls fyrir litháískum lesendum að um sama strák er að ræða.

3.3.2 Staðanöfn

Um staðanöfn er meginregla í litháísku sú að erlend heiti eiga að vera aðlöguð að litháískum hljóðkerfisreglum og stafrófi. Samt kröfðust nokkur staðaheiti víðari skýringu vegna samhengis. Í neðanmálsútskýringum kom því t.d. *Hvalfjarðargöng*. Í markmenningu er neðanjarðarvegur gegnum fjörð framandi fyrirbæri. Setningu sem *Hún var á leið suður* varð t.d. að breyta í *Hún var á leið til Reykjavíkur*. Í frummálinu skilja lesendur fljótt hvað átt með því *að fara suður*. Í markmálinu þarf lesandi nákvæmari skýringu að staðnum. Nöfn fjallanna *Helgrindur* og *Kistufell* þörfuðust þýðingu og útskýringu í neðanmálstexta því persónum sögunnar fannst þau „ekki aðlaðandi“ (bls.104) og lesandi í markmálinu þurfti því að skilja hvaða merkingu þessi nöfn fela í sér.

²⁷ Guðrún Kvaran og Sigurður Jónsson 1991:47-50

3.3.3 Menningarbundin hugtök

Í frumtextanum voru nokkur hugtök sem tengjast íslenskri menningu og hefðum. Sumum þeirra var sleppt við þýðinguna vegna þess að ekki fannst jafngilt menningarlegt fyrirbæri í markmenningu, sbr.:

(31) a. Kannski voru þetta bara skólakrakkar í útskriftarbúningum. (bls.14)

b. O gal čia tebuvo kaukėmis persirengę mokiniai?

c. Kannski voru þetta grímuklæddir skólakrakkar?

Fyrirbærið *útskriftarbúningar* er ekki notað í litháískum skólum við útskrift. Í dæminu að framan sést hvernig þessu hugtaki er sleppt og í stað kemur orð sem varð fyrir valinu: *grímuklæddir*.

Öðrum hugtökum, eins og t.d. *Maístjarna* sem íslenskur lesandi tengir við þekkt þjóðlag eða *Spilakvöld eldri borgara*, fyrirbæri sem tíðkast ekki í Litháen, eru gefnar nánari útskýringar neðanmáls.

Hugtök, eins og t.d. *kvótakóngur* eða *sægreifi*, sem eru notuð í nútímaíslensku samfélagi, voru nógu gegnsæ og skýr af samhenginu að þýðing þeirra olli ekki erfiðleikum.

4. Lokaorð

Án efa eru þýðingar mikilvægur þáttur í nútímameningarlífi. Þær fylgja okkur á hverjum einasta degi og er því mikilvægt að fá góða þýðingu í hendur. Það nægir ekki að kunna erlent mál nógu vel til þess að geta þýtt. Þýðingarstarfið er krefjandi og það þarf að læra og öðlast þjálfun í því og reynslu eins og við önnur störf. Kunnátta í heimamálinu er ekki síst ennþá mikilvægari en kunnátta í málinu sem þýtt er úr.

Þegar hafist er handa við þýðingarstarf þarf að skilgreinina hvaða markmið textinn á að hafa í þýdda málinu. Í byrjun þýðingarvinnu mat ég frumtexta, greindi hann og gerði grein fyrir markmiðum þýðingarinnar. Með hjálp fræðikenninga Vermeer og Reiss ákvað ég þýðingarstefnu þar sem tilgangur þýðingarinnar beinist að viðtakanda og markmenningu.

Þar sem um bókmenntatexta var að ræða taldi ég að best væri að hafa innihaldið í fyrirrúmi. Þess vegna reyndi ég að varðveita sérstakan stílblæ höfundanna beggja og sömuleiðis að aðlaga frumtextann að litháískum lesendum.

Í þessari ritgerð reyndi ég að rannsaka og sýna helstu málfræðilegu, orðfræðilegu og menningarlegu vandamál sem komu upp með því að færa textann frá einum menningarheimi yfir á annan. Í stuttu máli má segja að mikilvægast fyrir þýðanda sé að þýða textann á eðlilegt og skiljanlegt mál, að ná tökum á málnotkun og hafa náttúrulegt flæði milli orðanna og setninga. Þýðingarverkefnið reyndist vera krefjandi því ekki var alltaf auðvelt að þýða á vandað mál og sömuleiðis halda stíl, merkingu og boðskap frumtextans. Með þýðingunni var reynt að fara milliveg og þjóna bæði höfundum smásagnanna og lesendum markmálstextans.

5. Heimildaskrá

- Andri Snær Magnason. 2008. *Mėlynosios planetos istorija*. Žara, Vilnius.
- Auga Óðins. Sjö sögur úr norrænni goðafræði*. 2003. Mál og menning, Reykjavík.
- Bartkevičienė, Jurga. 2009. *Skandinavų literatūros recepcija Lietuvoje: istorija, vertimai, bibliografija*. Magistro darbas, VPU, Vilnius.
- Campbell, Joseph. 1988. *The Power of Myth*. Anchor Books, New York.
- Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. 1996. Vyr. redaktorius Vytautas Ambrazas. Mokslo ir enciklopedijų leidykla, Vilnius.
- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. 1993. Vyr. redaktorius Stasys Keinys. Mokslo ir enciklopedijų leidykla, Vilnius.
- Gražiausios islandų pasakos ir sakmės*. 2007. Vaiga, Vilnius.
- Guðrún Kvaran og Sigurður Jónsson. 1991. *Nöfn Íslendinga*. Heimskringla, Reykjavík.
- Gunaras M. Magnus. 1962. *Berniukai iš Lingeirio*. Valstybinė grožinės literatūros leidykla, Vilnius.
- Heimir Pálsson og Höskuldur Þráinsson. 1988. *Um þýðingar*. Iðunn, Reykjavík.
- Hilda, Elfu karalienė. Islandų sakmės ir pasakos*. 2007. Sudarė Rasa Ruseckienė. Vaga, Vilnius.
- Höskuldur Þráinsson. 2005. *Íslensk tunga III. Setningar*. Almenna bókafélagið, Reykjavík.
- Íslensk orðabók*. 2002. Ritstj. Mörður Árnason. Mál og menning, Reykjavík.
- Jón G. Friðjónsson. 1993. *Mergur málsins*. Mál og menning, Reykjavík.
- _____. 2006. *Þýðingar*. Háskóli Íslands, Reykjavík.
- Kristín Steinsdóttir. 1995. *Kirminas mamos pilve*. Žara, Vilnius.
- _____. 2006a. *Spurgos ir karis*. Žara, Vilnius.
- _____. 2006b. *Angelas vakarų rajone*. Žara, Vilnius.

- Lietuvių kalbos žodynas (t. I – XX)*. 1941-2002. Vyr. redaktorė Gertrūda Naktinienė. Lietuvių kalbos institutas, Vilnius.
- Lyberis, Antanas. 2002. *Sinonimų žodynas*. Lietuvių kalbos institutas, Vilnius.
- Munday, Jeremy. 2001. *Introducing Translation Studies*. Routledge, London.
- Palyginimų žodynas*. 2014. Sudarė Klementina Vosylytė. Lietuvių kalbos institutas, Vilnius.
- Paulauskas, Jonas. 2001. *Frazeologijos žodynas*. Lietuvių kalbos institutas, Vilnius.
- Pym, Anthony. 2010. *Exploring Translation Theories*. Routledge, London.
- Ragnheiður Gestsdóttir. 2007. *Proga laimėti*. Gimtasis žodis, Vilnius.
- Simek, Rudolf. 1993. *Hugtök og heiti í norrænni goðafræði*. Heimskringla, Reykjavík.
- Sölvi Sveinsson. 2006. *Guðirnir okkar gömlu ásamt Snorra-Eddu*. Bjartur, Reykjavík.
- Vermeer, Hans. 2000. Skopos and Commission in Translation Action. Lawrence Venuti (ritstj.): *The Translation Studies Reader*. Routledge, London.
- Vísindavefurinn. 2014. *Er íslenska elsta tungumál í Evrópu?* Sótt 25. mars 2014 af www.visindavefur.is/svar.php?id=3077
- Zinkevičius, Zigmās. 1984. *Lietuvių kalbos istorija, I*. Mokslas, Vilnius.

Gunnhildur Hrólfsdóttir

Nótt

Naktis ėjo lauko aikštelės pakraščiu. Ji žengė lėtai, kartkarčiais stabtelėdama apžiūrėti drugelių, paskui nuplėšė beržo lapelį ir įsikišo į burną. Mėgavosi aitriu jo skoniu ant liežuvio ir mintimis grįžo prie mokytojo žodžių. Jis pagyrė ją už gabumus egzamine. Ji buvo vienintelė klaseje, teisingai atsakiusi į visus klausimus apie skandinavų mitologiją. Berniukai kažką šnibždėjosi, jog ji esanti arba mokytojo padlaižė, arba genijus, betgi šitai jie jau sakydavo kas antrą dieną, todėl ji neėmė to giliai į širdį.

Ji permetė mokyklinį krepšį ant kito peties. Pastarosios savaitės buvo itin saulėtos ir šiltos. Prasidėjo lapkritis, tačiau dienos vis dar buvo šviesios, tarsi tebebūtų birželis. Todėl išvysti pirmąsias kalėdines reklamas ryškioje saulėkaitoje Nakčiai pasirodė tiesiog absurdiška. Paukščiai nerodė jokių ruošimosi skristi į šiltuosius kraštus ženklų, o ūkininkai rengėsi jau trečiai šiais metais šienapjūtei. Naktis buvo visiškai patenkinta tokiomis ilgomis ir šiltomis dienomis, tačiau jos tėvai susimąstę klausėsi žinių ir kalbėjo, jog tokie neįprasti orai ateityje turėtų įtakos visoms gyvybės formoms Šiaurės pusrutulyje, jūra taptų per šilta žuvims, o ledynai imtų tirpti. Gyvybės sunykimas jūroje turėtų rimtų pasekmių. Naktis tenorėjo mėgautis švelniu klimatu, ji ničnieko negalėjo padaryti, kad pakeistų orus ar giedrą.

Ji ėjo tolyn takeliu. Tarp gėlių dūzgė putli kamanė ir čiulbėjo įsimylėję paukščiai. O gal iš kiaušinių išsiritę jaunikliai? Ji sustojo ir ėmė dairytis, vildamasi išvysti mažus pūkų gniužulėlius, tačiau nieko nematė. Taigi, geriausia buvo vėl leistis pirmyn. Bet kas gi tai? Ant takelio matėsi įspaudas, panašu, didelės kojos paliktas. Ir nors žemė buvo sausa ir išdžiūvusi, į akis krito pėdos žymė, didysis pirštas bei trys mažesni, o toliau buvo dar vienas pėdsakas, ir dar vienas, ir dar... Didelio žvėries tai būta. Naktį pagavo smalsumas, bet tuo pačiu pajuto ir baimę. Ji buvo vienut viena, o čia, ant takelio, galbūt bastėsi plėšrus padaras. Ji įsiklausė į garsus, bet nieko, išskyrus lapų šiugždesį, negirdėjo, įsistebeilijo tarp medžių, bet nepastebėjo nieko neįprasto. O gal čia tebuvo kaukėmis persirengę mokiniai?

Atsargiai ir palengva ji žengė pirmyn. Po to vėl sustojo ir apsidairė aplink. Išvydo daugiau pėdsakų. Tyliai ir susigūžusi nuskubėjo link šalia esančios kalvelės. Prieš leisdamasi tolyn stabtelėjo ir įtempė ausis. Jos širdis smarkiai daužėsi. Gal vertėtų sugrįžti? Jai nesinorėjo įklimpti į jokių pavojų.

Jos draugai teigė ją esant drąsią. Reiktų jiems pamatyti ją dabar, bijančią kažko, ko nėra. Pirštų galiukais sliūkino palei kalvą, tačiau iš nuostabos sustojo, netikėtai atradusi duris. Su geležies žiedu ir raktu spynoje. Įėjimas kur? Net ir turėdama lakiją

vaizduotę, šito negalėjo įsivaizduoti. Valandėlę dvejojo, kandžiojo lūpą ir kojos pirštu maigė žemę. Jai magėjo. Vargu ar būtų pavojinga užmesti akį vidun. Ji stengėsi vos kojomis liesti žemę, kai sėlino link durų. Nepaprastai apstulbo, nugirdusi aimaną, širdis ėmė pašėlusiai plastėti. Ji ir vėl išgirdo verksmą. Jis sklido pro mažą langelį šalimais durų. Trečiašyk Nakties išgirsta rauda buvo dar gailesnė nei prieš tai. Ji grūmėsi pati su savimi. Gal ten, viduje, gulėjo kažkoks bejėgis? Prikandusi lūpą, ji palinko link rakto. Apčiuopus pavyko jį pasukti. Kai ji truktelėjo už žiedo, sugirgždėjo surūdiję vyriai ir durys atsidarė. Iš tamsos pasklido sunkus oro dvelksmas, sumišęs su drėgmės ir žemės kvapu.

Nakties akys valandėlę pratinosi prie tamsos. Kairėje ji įžiūrėjo tamsų kambarėlį, kurio nepasiekė pro mažą langelį sienoje krintantis šviesos siūlelis. Jai pasirodė, jog plaukai ant galvos atsistojo, kai vienutės viduryje išvydo prie kėdės prirakintą moterį. Nepaisant blankios šviesos, Naktis matė gražiausią veidą, kokį tik kada galėjo regėti akys. Jį supo juodi plaukai, kuriuose žėrėjo ryškios žvaigždės. Moteris ją pastebėjo ir žvelgė tamsiomis akimis.

- Galų gale. Nemažai savaičių tavęs čia pralaukiau, - sušnibždėjo ji kimiu balsu.
- Manęs? – sukuždėjo Naktis.

Moteris kostelėjo:

- Taip, mano bendravarde. Tu esi vienintelė, kuri gali man padėti ištrūkti iš čia.
- Tavo bendravarde?

- Aš esu Naktis²⁸ ir vadelioju dangumi savo kinkinį, kad žemė ir žmonės galėtų pailsėti švelnioje nakties tamsoje, kurią aš jiems nešu.

- Ką?

- Tursai iš Niflheimo²⁹ nori paimiti valžią į savo rankas. Jie ketina sunaikinti žmoniją žemėje, kepindami ją amžinoje saulėkaitoje. Jie patykojo mane, pačiupo ir surakino šiomis grandinėmis. Taigi sėdžiu čia prirakinta ir negaliu nieko padaryti, kad užkirsčiau kelią jų kėslams. Niekas, išskyrus Torą, galingąjį perkūnijos dievą, negali manęs išvaduoti iš šitų geležinių pančių.

- Apie ką tu kalbi? – sušuko Naktis iš nuostabos.
- Tamsoje aš pasiunčiau tau prašymą ateiti.

²⁸ Naktis arba Notė skandinavų mitologijoje – deivė, nakties personifikacija. Odinas paskyrė Naktį ir jos sūnų Dagrą keliauti dviem vežimais dangumi. Pirmoji, nešdama tamsą, joja Naktis ant arklio Hrimfaksio. Dienos arkliu, išiebdamas dieną, joja Dagrą.
²⁹ Niflheimas – ledo ir šalčio pasaulis skandinavų mitologijoje. Viena iš pasaulio medžio Igdrasilio šaknų jį pasiekia. Čia gyvena tursai – jotunai arba troliai, kurie yra pagrindiniai Asgardo, dievų buveinės, priešai. Dievas Toras nuolatos su jais kovoja.

- Man? – sušnibždėjo Naktis.
- Aš esu Naktis, kurios garbei tu esi pavadinta, štai kodėl aš ištariau tavo vardą. Ji žvelgė į Naktį ir tęsė toliau:
- Mano žirgas Hrimfaksis³⁰ yra čia šalimais. Surask jį ir skubėk, kiek tik įstengi, mano vežimu link Asgardo šauktis pagalbos.
- Bet...
- Ar nori, kad tursai pražudytą visa, kas gyva žemėje?
- Ne, žinoma, ne.
- Tuomet negaišk laiko, - moteris nuvėrė Naktį akimis, iš kurių, jai pasirodė, kibirkštys šokinėjo.
- Kur aš surasiu Hrimfaksį? – sumikčiojo Naktis.
- Aš girdėjau jį žvengiant, taigi jis turėtų būti kažkur netoliese.
- Kaip aš jį atpažinsiu?
- Nė vienas žirgas jam neprilygsta. Pašauk jį vardu ir jis atbėgs pas tave bei nugabens į dievų buveinę Godheimą³¹. Keliauk apdairiai, kadangi užduotis labai svarbi. Laikykis uosio Igdrasilio³² krypties.
- Kokios krypties? – išlemeno Naktis.
- Tiesiai link Godheimo. Uosis lengvai atpažįstamas, nes jo šakos kyla aukštai virš debesų. Igdrasilis yra didžiausias iš visų medžių. Jis turi tris šakas: viena yra Asgarde, kita – Jotunheime, trečioji siekia Niflheimą.
- O toliau? – Nakčiai sunkiai sekėsi susigaudyti visame, apie ką kalbėjo jos bendravardė.
- Šalia šakos į Asgardą yra šaltinis, ten sėdi galingiausia iš trijų seserų, vardu Urdė³³, kuri lemia žmonėms likimus. Perduok jai mano linkėjimus, tuomet ji leis tau palaukti dievų, kurie kiekvieną dieną atjoja prie šaltinio. O dabar paskubėk, ir telydi tave sėkmė.

³⁰ Hrimfaksis – deivės Nakties žirgas. Jos sūnus Dagrąs joja žirgu Skinfaksiu.

³¹ Godheimas (arba Asgardas) – skandinavų mitologijoje dievų asų pasaulis, dievų buveinė. Asgardas buvo dievų dangaus tvirtovė, atskirai nuo Midgardo, kuris buvo žmonių buveinė.

³² Igdrasilas – pasaulio medis skandinavų mitologijoje, milžiniškas uosis. Medis yra pagrindinė skandinavų kosmologijos struktūra. Viena Igdrasilio šaka siekia Asgardą, kita – Jotunheimą, trečioji – Niflheimą. Kiekviename iš pasaulių teka po šaltinį: Asgarde – Urdas, Jotunheime – Mimiras, Niflheime – Hvergelmis.

³³ Urdė – viena iš trijų likimo deivių. Kitos dvi Verndandė ir Skulda. Šios deivės siūlo pavidalu audžia žmonėms likimus. Urdė saugo Urdo šaltinį, dievų pasitarimų vietą. Urdės vardas reiškia praeitį, Verndandės – dabartį, Skuldos – ateitį.

- Bet... bet..., - Nakčiai dar norėjosi paklausti, ko jai griebtis, jei kelyje būtų užklupta tursų, tačiau nutilo. Negalėjo gaišti nė minutės, jei ketino imtis pavestos užduoties, tad atsisveikino Naktį ir išskubėjo į saulės šviesą. Ji trinktelėjo sunkiomis durimis ir patylomis skubinosi kalvos pakraščiu. Atsakydamas į šaukimą vardu, tolumoje sužvingo žirgas. Tačiau jos ausį kartu pasiekė ir sunkių žingsnių aidas. Tursai! Tą pačią akimirką, kai ji puolė šalin nuo takelio, pro šalį nukėblino du troliai. Virpėdama laukė ir vylėsi, kad medžių šakelės pridengs ją nuo šių baisių milžinų akių. Tik pajutusi, jog pavojus atslūgo, išbėgo iš slėptuvės. Mažoje proskynoje stovėjo nuostabus žirgas, įkinkytas į vežimaitį, ir nekantriai priekine kanopa rausė sudžiūvusias samanas. Naktis greit įveikė tuos keletą žingsnių, šoko į vežimaitį ir stvėrė už vadelių. Tuo pat metu Hrimfaksis atsispyrė nuo žemės ir pakilo į dangų.

Naktis laikėsi tvirtai. Ar ji sapnavo? Akimaju atsidūrė erdvių platybėse ir ginė Hrimfaksį pro rausvus, melsvus ir žalsvus debesų rūkus. Būtent apie tai buvo klausta egzamine. Iš ko buvo debesys? Jie buvo iš jotuno Imiro³⁴, kurį nužudė Odinas ir jo broliai, smegenų. Ir erdvė, kurią skrodė vežimas, driekėsi iš po pasaulio pakrašty sklandančio erelio sparnų. Taigi tai buvo tiesa. Ji šypsojosi, apimta jaudulio.

Hrimfaksis kirto dangų žaibo greičiu, o žvaigždės ir žvaigždžių ūkai mirgėjo iš visų pusių. Greičiau, greičiau! Kad tik jai pavyktų laiku prisišaukti pagalbą. Ji gelbėjo žemę ir žmoniją, kad jie neatsidurtų bjaurių tursų naguose. Jei ji vadintųsi kitu vardu, tikriausiai jai nebūtų patikėta leistis į tokią svarbią kelionę. Dėl šio vardo ji buvo dažnai erzinama ir, būdama mažesnė, troško turėti kitą vardą. Jos mama pasakojo, kad vardas yra kilęs iš skandinavų mitologijos. Jai ir tėčiui jis taip patikęs, kad net nedvejojo juo pakrikštyti savo gražuolę dukterį. Naktis buvo ypatingo grožio Narfio duktė, kuris su pirmaisiais jotunais statė Jotunheimą. Pasakodama mama perbraukė ranka per jos juodus plaukus. Ji turėtų ją pamatyti dabar, turėtų sužinoti, į kokį nuotyki šis vardas įtraukė. Taip. Ir jei ji gautų pamatyti tą kitą Naktį, ji būtų sužavėta.

Žirgas šuoliavo dangumi vis aukščiau ir aukščiau. Žemė pranyko margaspalvėje migloje, o milžinės ir nykštukės planetos sukosi aplink savo ašį, kur tik bepažvelgdavai. Neapsakomai ryški saulė siuntė savo spindulius pro miglą. Išžergusi kojas, kad išlaikytų pusiausvyrą, Naktis atsistojo vežime ir ėmė dairytis Uosio. Kažkas itin skaisčius žėrėjo saulės spinduliuose. Argi galėjo taip būti? Jei turėtų tikėti savo akimis, tuomet ji matė

³⁴ Imiras – milžinas, pirmoji būtybė, nužudyta Odino ir jo brolių. Iš jo kūno buvo sukurtas pasaulis. Kūnas tapo žeme, kraujas – ežerais ir jūromis, kaulai – kalnais, dantys – akmenimis, plaukai – miškais, smegenys virto debesimis. Vieną Imiro sūnų Odinas pavertė milžinišku ereliu ir privertė jį sklandyti pasaulio pakrašty.

pačią deivę Saulę³⁵, keliaujančią dangumi savo vežimu. Gal pamatys ir Mėnulį ar vilkus, amžinai besivejančius juodu abu iš paskos. Vežimas susvirduliavo. Ach, ji turėjo sutelkti dėmesį į kelionę, taigi tvirtai suėmė vadeles ir nutarė žiūrėti tik į Hrimfaksį, kuris nėrė dangumi taip, jog net uodegos karčiai aukštai plaikstėsi užnugaryje. Tuo metu jos ausis pasiekė žvangesys. Kai jis priartėjo arčiau, išgirdo šaukiant: „Mama, mama.“

Ji įsidrąsino žvilgterti į šoną ir pamatė, jog kažkas link jos skriejo. Išsigandusi žvelgė į besiartinantį reiškinių ir įžiūrėjo, jog tai buvo arklio traukiamas vežimas, kuriame stovėjo jaunas, šviesiaplaukis ir miklių rankų dievas. Jaunasis dievaitis apsuko vežimą link Hrimfaksio taip, jog abu žirgai šuoliavo šalimais.

- Kas tu esi? – jis įsmeigė savo žydras akis į Naktį.

- Aš esu Naktis, o kas tu toks? – leido sau paklausti Naktis.

- Aš esu Dagrąs, Nakties sūnus. Daugybę savaičių blaškiausi dangumi ant savo žirgo Skinfaksio ir esu nusivareš nuo kojų. Man nepaprastai palengvėjo, kai galų gale pamačiau Hrimfaksį. Kur yra mama ir ką tu veiki jos vežime?

Naktis pastebėjo, jog Dagro žandai buvo apaugę barzdele, o jis pats atrodė išvargęs.

- Aš vardu Naktis ir buvau taip pakrikštyta tavo motinos garbei. Būtent dėl to ji pasirinko mane, kad jai pagelbėčiau. Ji, deja, yra surakinta tursų, kurie ketina užvaldyti žemę, uoloje, taigi aš esu pakeliui link Godheimo ieškoti pagalbos.

- Tepadedą mums Odinas. Atrodo, bus nutikę kažkas baisaus, - atsiduso Dagrąs. – Kaip būtų puiku, jei galėčiau keliauti su tavimi arba nusileisti į žemę, kad nudailinčiau tiems tursams nugaras ir išvaduočiau mamą. Tačiau aš nebeturiu pasirinkimo. Turiu tęsti savo kelionę dangumi. Tesaugo tave dievai tavo kelionėje ir tepagelbsti mamai. Saugok save ir keliauk atsargiai.

Dailiame Dagro veide tvyrojo rūpesčio šešėlis. Jis apsisuko ir mojavo atsisveikindamas. Naktis neišdrįso paleisti vadelių, kad taip pat jam pamotų. Po akimirkos Dagrąs pranyko iš akiračio.

Naktis pajuto nuovargį rankose. Jeigu kas nors galėtų jai pagelbėti! Nespėjus apie tai nė pagalvoti, staiga priešais ją išniro eiklus ristūnas su vežimaičiu, kuriame stovėjo kažkokia būtybė. Ji matė, jog čia keliauja puošnus asas ir kartu stebėjosi, kaip

³⁵ Saulė arba Solė – Saulės deivė, Maunio, mėnulio personifikacijos, sesuo. Kiekvieną dieną ji keliauja dangumi savo vežimu, traukiamu dviejų arklių. Iš paskos ją vejasi vilkas, ketindamas suėsti. Pasaulio pabaigos, Ragnaroko, metu vilkui lemta Saulę praryti.

greitai jos prašymas buvo išgirstas. Išties, ant veido plaukstėsi galvos apdangalas, taigi ji negalėjo gerai įžiūrėti akių, tačiau jo laikysena buvo patraukli.

- Sveika, mieloji. Į kokią kelionę išsiruošei? – klausė maloniai skambantis balsas iš po apdangalo.

Nuoširdžiai žiūrėdama į asą, Naktis skubinosi papasakoti savo istoriją.

- Aš labai pavargau, - pridūrė ji atsiprašydama.

- Tai manęs nė kiek nestebina. Juk tu nesi kokioje įprastoj turistų pamėgtoj vietovėj, - pasakė asas.

- Žiūrėk, - pridūrė jis ir parodė žemyn, - čia mes galime pailsėti valandėlei. Tu akimirksniui atsikratysi nuovargio ir mes drauge šiek tiek pasišnekučiuosim.

Naktis pamatė žemės lopinėlių, kurio anksčiau nebuvo pastebėjusi. Dėkinga lengviau atsikvėpė. Garsiai suprunktė Hrimfaksis, kai jo kanopos palietė žemę. Naktis su palengvėjimu išsoko iš vežimo ir apsidairė aplink. Vieta buvo nyki. Hrimfaksis neramiai kraipė galvą, trypčiojo ir žvengė.

- Na, na, aš tik atsipūsiu šiek tiek ir mes vėl keliausim, - tarė ji, patapšnojo jam per sprandą ir atsisuko į savo pakeleivį.

- Ačiū tau už pagalbą. Kaip vadinasi ši vieta tiksliau, kur mes esame ir kas tu toks?

Atsakymas pakibo ore. Ji laukė, bet staiga ją persmelkė veriantis šaltis. Nustebusi žvelgė į savo bendrakeleivį, tačiau nuostabą pakeitė bloga nuojauta, kai suvokė, kad šaltis sklinda nuo jo. Akimirksniui atrodė, jog laikas sustojo, kol jis nusiėmė skrybėlę nuo galvos. Tuo pat metu, kai pažvelgė į jo veidą, jau žinojo, kas jis toks, nes jo siela atsispindėjo akyse, o toji siela buvo tamsi, nerami ir pikta.

- Lokis!

Atlošęs galvą, jis nusikvatojo ir pradingo, o taip pat pranyko ir žemė po Nakties kojomis. Šaukdama ji krito žemyn į tuštumą. Puolusi į neviltį, ieškojo už ko nors nusitverti, kai prieš ją atsirado vienas vežimo ratų. Ji apsigraibė kita ranka, bet nieko nerado, vien tik žiojinčią bedugnę kiaurymę po savimi. Mėšlungio purtoma, stengėsi iš paskutiniųjų laikytis įsikibusi šiaudo. Ašaros ėmė upeliu tekėti. Šitaip ji neištvers ilgai. Pirštai greit sustirs šaltyje, tad ji nebegalės laikytis. O kas tada?

Sulaikiusi raudą, pažiūrėjo aukštyn į vežimą. Jis atrodė labai aukštai virš jos, jai niekaip nepasiekti. Taip, bet tada, tarsi norėdama pagelbėti, sujudėjo pati visata. Kūkčiodama sukaupė jėgas, įsisiūbavo ir taip pat įsitvėrė laisvąja ranka. Tada pasitempė aukštyn ir sunkiai stūmėsi į priekį, kol pirštai pasiekė ašį. Jai pavyko užkelti vieną kelį

ant rato ir galų gale vėl atsidūrė vežime. Drebėdama ir išsekusi ji krito žemyn. Hrimfaksiui sužvingus ji pašoko, palietė vadeles, ir žirgas sureagavęs pasileido į priekį.

Naktis taip virpėjo, kad negalėjo pastovėti ant kojų. Ir kodėl gi jai neatėjo į galvą Lokis? Juk ji buvo skaičiusi viską apie jo piktadarybes ir klastą. Jis norėjo sukliudyti jos kelionę, ir vieta, į kurią jis ją įviliojo, greičiausiai buvo Midgardo gyvatės³⁶ kupra nei kokia nors žemė. Ji galėjo džiaugtis, išnešusi sveiką kailį.

Po begalinio nuovargio ji pakilo ant kojų. Akys buvo pilnos ašarų, o ji pati tokia išsekusi, jog žvaigždžių ūkai priešais ją susiliejo į chaosą. Kodėl ji manėsi esanti pajėgi išgelbėti žemę ir žmones kartu? Visgi ji norėjo tai pamėginti, padaryti viską, kas nuo jos jėgų priklauso - dėl Nakties ir žmonių, dėl žemės, dėl tėčio ir mamos, dėl visų. Ji nusišluostė nosį, sukando žandikaulius, o vėjas išdžiovino ašaras ant jos skruostų.

Galų gale ji įžiūrėjo kažką priešakyje. Kažką, kas labai priminė žalios žolės vaiskumą. Kai labiau prisiartino, jai nenusakomai palengvėjo. Virš pilkų debesų kyšojo žali lapai ir netrukus Hrimfaksis jau nėrė žemyn pro viršutines Igdrasilio šakas.

Akimirksniu jie nusileido į žaliuojančią pievelę. Apsidairiusi Naktis pamatė moterį, kuri laistė Igdrasilio šaknis, semdama iš balto apvalaus šulinio. Tolėliau pastebėjo uolos angą, kurioje ryškėjo dviejų verpiančių būtybių siluetai. Žemė sudrebėjo po Hrimfaksio kanopomis, ir moteris pažvelgė į jų pusę. Naktis dvejojo, tačiau prisiminė savo užduotį ir tai, jog turi branginti kiekvieną minutę, tad iššoko iš vežimo ir nubėgo link moters. Ji turėtų būti toji Urdė, likimo deivė, kuri saugojo šaltinį. Ji atrodė nei jauna, nei sena, apsisiautusi blausiu, pilku šaliku ir kone visiškai paslėpusi veidą. Jos akys buvo tyrinėjančios ir skvarbios. Naktis atsiklaupė ant kelių ir ieškojo žodžių.

- Sveika. Aš vardu Naktis. Mano bendravardė Naktis perduoda tau linkėjimus, - prakalbo ji mandagiai.

- Sveika atvykusi, - atsakė Urdė. – Papasakok man apie savo kelionę. Ratatoskas³⁷, kuris kasdien bėgioja aukštyn žemyn Igdrasilio kamienu, jau seniai įžiūrėjo Hrimfaksį. Kaip nutiko, kad tu vadelioji Nakties vežimą ir neši man jos linkėjimus? Kodėl ji neatlieka savo pareigų?

Naktis ėmė pasakoti. Urdė trynė pirštais kaktą ir atidžiai klausėsi.

³⁶ Midgardo gyvatė – milžiniška mitinė jūros gyvatė, chtoniška pabaisa, dievo Lokio ir trolės Angurbodos palikuonis. Ji tokia didelė, kad juosia savo kūnu visą pasaulį.

³⁷ Ratatoskas – voverė, bėgiojanti aukštyn žemyn medžio Igdrasilio kamienu. Ji palaiko ginčą tarp slibino, gulinčio ir kramtančio Igdrasilio šaknis, bei erelio, tupinčio medžio viršūnėje.

- Blogos man atrodo šios naujienos. Dievai nesitaikys su tuo, jog tursai nori užimti valdžią žemėje. Dabar jie turėtų nustoti žaisti bei pokštauti ir imtis šio reikalo. Labai patogu, kad jie visi kiekvieną dieną joja žemyn Bifriostu³⁸ ir renkasi čia, prie mano šaltinio, į savo pasitarimų vietą. Visi, išskyrus Torą.

- Ar Toras neateis?

- Žinoma, ateis. Tik jo pasirodymas sukelia audrą vandenyje, nes šaltinis nepajėgia atlaikyti tų griausmų ir žaibų, kurie lydi jo vežimą.

Urdė mostelėjo link Himinbjargo³⁹, ten, kur matėsi Bifriosto tiltas, dievų nutiestas tarp Asgardo ir žemės. Reiškiny, kuris Nakčiai buvo geriau pažįstamas kaip vaivorykštė. Dievai buvo pakeliui.

- Toras ne už kalnų, - tęsė Urdė. – Jis yra šauniasias Asgardo sergėtojas, nepralenkiamas sporto žaidynėse, išsiskiriantis kūjo metikas ir puikus imtynininkas.

Naktis su lūkesčiu stebėjo besiartinantį būrelį. Tik pamanykit! Ji gaus pamatyti akis į akį patį Odiną! Didelis šurmuly ir kanopų bildesys viešpatavo aplink, kai dievai susirinko prie šulinio. Urdė pakėlė aukštyrą ranką, paprašydama tylos ir tarė:

- Čia atvyko viešnia, įveikusi visą kelią nuo pat žemės, kad paprašytų jūsų pagalbos. Bus išmėginta jūsų drąsa ir išmintis, nes tursai pagrobė pačią Naktį ir ketina užvaldyti žmonijos pasaulį Midgarde.

Odinas nušoko nuo Sleipnio⁴⁰ nugaros. Jis buvo žemesnio ūgio, nei Naktis įsivaizdavo, ir šiek tiek berniokiškas.

- Niekas šiame reikale neprilygs Torui, kad išgelbėtų Naktį iš tursų nagų, - pasakė jis aukštu balsu. – Ir tai reikia padaryti kuo skubiau, kol jie nenuskriaudė Nakties ir nesugniuždė Dagro.

Jis žiūrėjo į Naktį savo vienintele akimi ir tęsė toliau:

- Esi tvirtos valios, jei nukeliavai šį kelią ieškoti pagalbos. Tau pasisekė, jog nesutikai piktavalių būtybių, kurios blaškosi pakeliui.

- Aš sutikau Lokį, - ištarė Naktis ir jos kūnu nubėgo šiurpuliukai vien prisiminius kraupią tuštumą ir Lokio kvatojimą, kai jis pamanė ją apmulkinęs.

Dievai panoro išgirsti šį nuotykį. Jie labai susierzino ir tvirtai pasižadėjo Lokį prideramai įspėti, kai tik kitą kartą jį sutiks. Tuo pat metu pasirodė Toras. Naktis jį

³⁸ Bifriostas – tiltas tarp Midgardo ir Asgardo, kuris iš žemės matomas kaip vaivorykštė. Kiekvieną dieną asai joja Bifriostu link Urdo šaltinio, kur yra jų pasitarimų vieta.

³⁹ Himinbjargas – dievo Heimdalo buveinė dangaus pakrašty. Į ją remiasi Bifriosto tiltas, o Heimdalas yra dievų sargas, saugantis tiltą.

⁴⁰ Sleipnis – magiškas aštuonkojis dievo Odino žirgas. Jo tėvai: dievas Lokis ir žirgas Svadilfaris.

iškart atpažino. Plaukai ir barzda buvo raudoni ir susitaršę, veido išraiška ryžtinga. Kai tik jis buvo supažindintas su Naktim ir išgirdo jos istoriją, užsidegė nedelsiant keliauti ir stoti į kovą su jotunais.

- Traukiam į mūšį, - šaukė jis.

Dievai pritarė, ir po pasitarimo Toras ėmė rengtis kelionei. Jis apsijuosė stebuklingoju diržu ir tada išaugo jo dieviška jėga, užsimovė geležines pirštines ir čiupo žerintį kūjo Mjolnio⁴¹ kotą. Vėliau pasikinkė du savo ožius, Tangnjostą ir Tangrisną⁴², į vežimą ir pats į jį įšoko. Pažvelgė į Naktį, šelmiškai mirktelėjo ir paliepė sekti jį iš paskos.

- Laikas tursams kailius iššukuot, - sušuko jis ir paragino ožius, kurie tuoj iškėlė kojas ir vežimas atsidūrė ore.

Naktis vos suspėjo atsisveikinti dievus. Jie siuntė padrašinimo žodžius ir mojavo, kol Hrimfaksis kilo skrydžiui. Jai būtų labai smagu paviešėti ilgiau Asgarde ir susipažinti su dievais artimiau, bet to reiks palaukti.

Be abejonės, perkūnijos dievas Toras pateisino savo vardą. Jis buvo toli jos priešakyje, ir ji matė nuo jo kūjo blyksinčius žaibus, kurie rodė jai kelią. Dabar Naktis jautėsi ramiau, kai Toras perėmė reikalą į savo rankas. Ji dairėsi Dagro, bet jo nesimatė. Žvaigždės sukosi ir margaspalvės debesų ūkanos skriejo pro šalį. Ji šūktelėjo paraginimą Hrimfaksiui, kuris atsiliepė garsiai sužvingdamas. Atrodė, tarsi jis taip pat supranta, jog tuoj nutiks kažkas svarbaus. Akiratyje pasirodė žemė, žydras vandenynas ir išdžiūvusi sausuma.

Labiau prisiartinusi, Naktis pamatė didelį plotą, nutviekstą ugnies. Toras sutiko jotunus, vos tik vežimas nusileido ant žemės. Kai ji atsidūrė dar arčiau, matė jį su ore iškeltu kūju. Tursai jį puolė, tačiau jis buvo vikresnis ir sparčiai judėjo iš vienos vietos į kitą.

Kol virė mūšis, Naktis nedrįso nusileisti, tik vadeliojo Hrimfaksį ratu virš kovos lauko. Jai pasirodė, jog tursų nesuskaičiuojama galybė, jie dideli ir baisūs, staugiantys be paliovos. Toras atsakydavo svaitydamasis žaibais ir juokdamasis švaistėsi kūju Mjolniu, pilnas dieviško įsiūčio. Naktis galėjo puikiai matyti visą vaizdą prieš akis. Nebuvo nė šešėlio. Saulė švietė, o Toro kūjo blyksėjimas nutviekisdavo aplinką dar

⁴¹ Mjolnis – stebuklingas Toro ginklas, kūjis, kurį jam nukalė nykštukai. Tai pagrindinis jo ginklas kovoje su tursais. Kai Toras juo švaistosi, iš dangaus pasipila žaibai ir perkūnija. Taigi Toras artimiausias lietuviškajam Perkūniui.

⁴² Tangnjostas ir Tangrisnas – Toro vadelijami ožiai. Jie ypatingi tuo, jog papjauti ir suvalgyti, vėl atgyja iš savo kaulų.

labiau. Žmonių nesimatė. Greičiausiai visi suskubo ieškoti prieglobsčio namuose, kai iš giedro dangaus pasipylė žaibai ir griausmai.

Jotunų mažėjo, kol likę paskutiniai leidosi į kojas, inkšdami ir dejuodami. Tik tada Naktis išdrįso nusileisti ant žemės. Toras laukė jos pavargęs, bet linksmas ir liepė tučtuojau parodyti, kur yra įkalinta Naktis. Jai nereikėjo to pakartoti du kartus, tuoj nubėgo prie durų uoloje. Galingu kirčiu smogė Toras į duris, kurios šipuliais suvirto į tamsią olą. Įsiveržęs vidun, jis raukė nosį ir murmėjo dėl tursų kvapo, bet pykčio šauksmas išsiveržė iš krūtinės, kai pamatė, kaip priešai pasielgė su jo drauge. Iškėlęs kūjį, sudaužė grandinę į skeveldras. Jis padėjo Nakčiai atsistoti ir palydėjo ją lauk.

- Ačiū tau už išgelbėjimą. Tu iš tiesų esi šaunuolė, - pasakė ji Nakčiai.

- Nėra už ką, - kukliai atsakė Naktis.

- Nežinia, kaip viskas būtų susiklostę, jei tu nebūtum parodžiusi savo sumanumo ir drąsos. Kad visi žmonės žemėje būtų tokie teisingi ir įžvalgūs kaip tu! – šiltai pagyrė Naktis ir nusišypsojo. – Aš didžiuojuosi, kad tau buvo duotas mano vardas.

- Tai nebuvo itin sunku, - atsakė Naktis nedrąsiai, - greičiau labai įdomu, - pridūrė karštai.

- Tesklinda ir toliau gėris iš tavęs, mano bendravarde, - pasakė Naktis. Ji švelniai paglostė jai skruostą ir atsisuko į Hrimfaksį, kuris prunkštė ir švelniai galva baksnojo į savo šeiminkės petį.

Tą pačią akimirką, kai nakties deivė atsidūrė savo vežime, dangus ėmė temti.

Hrimfaksis sužvingo, sumosavo kojomis ir pakilo į orą. Toras įlipo į savo vežimą.

Jie mojavo atsisveikindami, o Naktis, atlošusi galvą, sekė juos akimis. Netrukus jie atrodė tarsi mažičiai žvaigždžių taškėliai danguje, kol visai pradingo iš akiračio.

O tada stoji tamsa, iš pradžių dangus nusidažė rausvai, kiek vėliau tamsiai mėlynai ir galiausiai tapo visiškai juodas. Žvaigždės žibėjo mirgėjo, o Naktis žiūrėjo ir žiūrėjo, kol jai akyse ėmė raibuliuoti. O kas, jei kuris iš tursų vėl sugrįš? Ne, to nebus. Toras visus juos išvaikė nuo žemės paviršiaus. Debesys rinkosi dangumi ir snaigė nusileido Nakčiai ant plaštakos. Tik dabar ji pajuto, kokia buvo pavargusi. Kai pajudėjo iš vietos, vos bepavilko kojas.

Šūksniai ir džiūgavimai atkreipė jos dėmesį.

- Viskas vėl gerai, atėjo žiema, iškrito sniegas!

Žmonės šokinėjo iš laimės ir bėgiojo dainuodami. Ji patraukė link namų.

- Na ir perkūnija nugriaudėjo, niekada anksčiau nebuvo tokios mačiusi, - šaukė viena moteris ir stebeilijosi į dangų.

- Laimei, ji buvo trumpa, - pasakė jos vyras patenkintas.

Naktis žvelgė valandėlę susimąsčiusi, po to nusišypsojo ir ėjo toliau. Perkūnija! Ji turi paskubėti namo. Papasakos savo tėčiui ir mamai ilgą istoriją.

Jón Hjartarson
Stjörnur í augun

Kamuojamas prastos savijautos, Freiras⁴³ dūsavo priešais kompiuterio ekraną. Galvoje tarytum karuselė sukosi, o pilvas buvo tarsi sulamdyta bokso kriaušė. Jis negalėjo miegoti, negalėjo valgyti, jo dėmesio neprikaustė net kompiuteriniai žaidimai. Sustingęs spoksojo į ekraną ir be paliovos spausdino nuotraukas. Ar galėjo būti kas nors gražesnio už ją?

Jo tėvas Njorduras dešimtą kartą beldė į duris.

- Freisi⁴⁴, išeišk iš kambario. Artėja vakaras, tau reikia ruošti egzaminui.

Jokio atsako.

- Gal man užsakyti picą?

Jokio atsako.

- Gali važiuoti į vasarnamį ir pasiimti su savimi draugų.

Ilga tyla.

Vienuoliką kartą Njorduras prarado kantrybę.

- Koks velnias tave apšėdo, bernužėli? Argi neturi visko, ko tik širdis geidžia? Ir galybę draugų! Tučtuojau įkraud savo mobilų. Čia be perstojo skambina kažkokios mergaitės ir klausinėja tavęs. Aš esu tarsi gyvas autoatsakovas. Freisi! Aš negaliu amžinai čia kyboti. Privalau būti valdybos posėdyje. O gal manai, kad tavo mama, pietuose, Kveragerdyje⁴⁵, kenčianti stuburo skausmus, pasijus geriau, šitai išgirdusi?

Njorduras susimąstė. Laikraščiuose jis buvo vadinamas jūrų grafu ir kvotų karaliumi. Jis valdė žuvininkystės kompanijas, žvejybinius laivus ir žuvų perdirbimo cechus, kuriuose dirbo daugybė žmonių. Tačiau čia, savo nuosavuose namuose, jis stovėjo visiškai bejėgis. Ne, jo jaunystėje taip nebuvo. Dabar jaunystė per daug išpaikinta.

Vargais negalais Freiras pravėrė duris.

- Gal gali pakalbėti su Bjarturu? – pralemeno jis.

- Bjarturu? Vaikėzu, kuris įkalbėjo mane nupirkti tau tą pasakiškai brangią gitarą?!

⁴³ Freiras – vanų kilmės derlingumo dievas skandinavų mitologijoje. Skirnisal poemoje kalbama apie jo ugningą meilę Gerdai, jotuno dukrai. Savo draugo Skirnio pagalba, jis gražiuoju ir piktuoju mėgina įkalbėti Gerdą už jo tekėti. Šios novelės autorius perkelia senąjį mitą apie Freiro meilę į šiuolaikinę meilės istoriją, „pakrikštydamas“ pagrindinius veikėjus mitų herojų vardais.

⁴⁴ Freisis – mažybinis Freiro vardas.

⁴⁵ Kveragerdis – miestelis Islandijoje, į pietus nuo Reikjaviko, garsėjantis savo karštomis versmėmis ir sveikatinimo paslaugomis.

- Jis nekaltas, tu paprasčiausiai pats man ją nupirkai.

- Tu taip ir neišmokai ja groti. Tikriausiai supranti, jog man labai nepatinka, kad susidėjai su tais muzikos grupės vyrukais.

- Jis neseniai gavo vairuotojo pažymėjimą. Tu paskolinsi mums džipą, jei mes važiuosim į vasarnamį, tiesa? Pasakyk jam, kad ateitų. Padaryk tai.

- Aš?

- Na, tu juk pratęs įsakinėti.

Njorduras nieko neatsakė, visgi pasiuntė Bjarturui žinutę: „*Freisis neiškelia kojios iš namų, ateik greičiau!*”

Bjarturas išdygo netrukus. Jis žvaliai pabeldė į Freiro kambario duris. Jokio atsako.

- Kas yra, Freisi? Kodėl taip elgiesi?

Jokio atsako.

- Sergi?

Ir vėl jokio atsako.

- Ar tai dėl merginos?

Ilga tyla.

- Kas ji tokia?

Kai durys atsidarė, prieš akis visame kompiuterio ekrane švietė veidas, besišypsantis tarsi televizijos laidų pranešėja Kūčių vakarą. Bjarturas įsliūkino vidun ir išpūtė akis. Spausdintomis to veido kopijomis buvo nukabinėtos visos sienos, durys, taip pat gitaros dėklas, stovintis kampe. Nuotrauka nebuvo itin vykusė.

- Iš kur tai gavai? – paklausė jis.

- Radau ją internete. Ji, be abejonės, laimėjo talentų šou, - pasakė Freiras, o jo susižavėjusios akys bėgiojo nuo vienos nuotraukos prie kitos. Jos visos buvo vienodos.

- Ar ji iš televizijos? Ar aš ją pažįstu?

- Ne, ji iš muzikos grupės.

- OK, kokios grupės? – paklausė Bjarturas, pagautas smalsumo.

- Trimitų.

- Aaaa, tokios... - be entuziazmo numykė Bjarturas. – Mokyklos grupė?

- Ne, ji nesimoko, išėjo dirbti į žuvų cechą.

- Žuvų cechą? Tai kur ji gyvena?

- Grundarfjorde⁴⁶.

⁴⁶ Grundarfjordanas – mažas žvejų kaimelis Islandijos vakaruose, Snaifelio pusiasalyje.

- Viešpatie visagali...
 - Tai ne pokštas. Aš turiu su ja susitikti, - dūsavo Freiras, o jo akyse kibirkščiavo žvaigždės.
 - Argi neužtenka dailių mergaičių mokykloje? Jos limpa prie tavęs kaip bitės prie medaus.
 - Nė viena nepanaši į ją. Kažkokia kerinti jėga sklinda nuo jos. Giedra lydi ją, kur ji beeių, - dėstė Freiras tarsi transo būsenoje.
 - Gal tu gavai saulės smūgį? – Bjarturas tiriamu žvilgsniu žiūrėjo į Freirą.
 - Akys juodos kaip naktis, tačiau žaižaruoja tartum žvaigždės.
 - Iš kokios knygos tai? Okis, eime su manim į boulingą. Atsikratyk viso to.
 - Aš privalau užmegzti ryšį su ja.
- Bjarturas įsižiūrėjo į fotografiją atidžiau. Jis nesuprato, ką tokio ypatingo vaikas matė toje merginoje. Veido išraiška atrodė įžūli. Jo akyse ji neatrodė tokia jau įspūdingai graži.
- Nusiuok jai žinutę, - tarė jis atsainiai.
 - Panašu, jog ji neturi mobilaus.
 - Ar ji visiškai atsilikėlė? Na, tai paskambink jai į namus. – Bjarturas tikėjosi, jog problema jau išspręsta.
 - Aš jau bandžiau. Jos tėvas visada atsiliepia kažkokiu neaiškiu vogravimu. Aš neuprantu nė žodžio, - atsakė Freiras.
 - Tai gal čia koks kaimo stuobrys, kuris kalba senovės didvyrių kalba?
 - Ne, jis nekalba islandiškai.
 - Velniai griebtu! Tai važiuok ten, žmogau, ir pamėgink pakviesti tą merguželę į kiną, ar kažką panašaus, - patarė Bjarturas, vis labiau irzdamas.
 - Tau geriau sekasi žmones įkalbinėti, - pasakė Freiras ir maldaudamas žiūrėjo į Bjarturą.
 - Aš? Kvailystė! Ir kaip aš ten nusigausiu? Su autobusu?
 - Mūsų džipu.
 - Tėtušis paskolins tau džipą?
 - Taip, nuvykti į vasarnamį. Skaitymo laisvė, supranti? Tu vairuoji!
 - Ir ką, po to aš turėsiu sėdėti ir žiūrėti į jus besiseilėjančius? Ne, ačiū.
 - Tu galėtum iš to pasipelnyti.
 - Kaip?
 - Galėčiau padovanoti tau gitarą!
 - Ar tu pamišęs?

- Puikus instrumentas!
- Žinau tai, nerealus prietaisas!
- Juk norėjai tokios.
- Neturiu tiek pinigų, kad įpirkčiau tokią brangenybę. Kada tu nori su ja susitikti?
- Savaitgalį, - pasakė Freiras tvirtai. – Pakvieskim ją į vakarėlį.
- Tau tikrai ne visi namie. Kur yra tas vasarnamis?
- Borgarfjorde⁴⁷.
- Aš pasistengsiu, - atsakė Bjarturas ir vogčiomis dirščiojo į gitaros dėklą kampe. – Bet aš nenorėčiau vienas stebėti, kaip jūs bučiuojatės, jei, žinoma, gautum ją pabučiuoti, - pridūrė jis ir kvailai vyptelėjo.
- Tu gali ką nors pasikviesti vykti kartu į vasarnamį.

Sekančią valandą Bjarturas kybojo prie telefono ir bandė prikalbinti draugus iš garažo ansamblio, kuriame jis grojo, važiuoti drauge. Savaitgaliui jis žadėjo puikų vakarėlį prašmatniame vasarnamyje. Kai kurie prižadėjo pagalvosią.

Iš miesto jie išvažiavo pavakariui. Bjarturui dar niekad neteko vairuoti nieko panašaus į jūrų grafo džipą. Jam atrodė, tarsi jis sėdi apžvalgos bokšte, kai tuo tarpu mažos mašinelės parpdavo pro šalį. Užmiestini jis vairavo atsargiai. Jie niekur nesustojo, išlindo pro Kvalfjordo tunelį⁴⁸ ir pasuko link Borgarfjordo. Vasarnamis buvo tankiame krūmyne netoli nuo plento. Bjarturas apstulbo, kai jie privažiavo arčiau. Buveinė buvo beprotiškai didelė, lyg tai būtų Kultūros namai. Išraižytoje lentelėje ant vartų didelėmis raidėmis buvo įrašyta: BARRI. Jie iškrovė daiktus ir savaitgalio maisto atsargas iš mašinos. Po to sugulė miego. Bjarturui sunkiai sekėsi užmigti, paukščiai neleido jam akių sudėti. Jis galėjo lengvai užsnūsti kaukiant mašinoms ar užiant gatvėms, tačiau ne giedant strazdams.

Ankstyvą kitos dienos rytmetį jie vairavo į vakarus link Grundarfjordo. Lietaus dulksna tirpdė paskutines sniego pusnis kalnų šlaituose virš kaimelio. Kalnų vardai Bjarturui nekėlė susižavėjimo. Žemėlapyje puikavosi Helgrindas⁴⁹! Visgi Kistufetlis⁵⁰ iškilo priešais juos magiškame rūke, tarsi tapybos kūrinys. Freiras atpažino jį iš

⁴⁷ Borgarfjordas – fjordas vakarų Islandijoje, šalia Borgarnes miestelio. Populiari vasarnamių teritorija.

⁴⁸ Kvalfjordo tunelis – tunelis, iškastas Kvalfjordo dugne, jungiantis Reikjaviko apskritį su Borgarfjordo apskritimi.

⁴⁹ Helgrindas – islandiška pavadinimo reikšmė „Mirties vartai“.

⁵⁰ Kistufetlis – islandiška pavadinimo reikšmė „Karsto kalnas“.

nuotraukų. Kaimelis buvo iš miego, languose matėsi sujudimas. Maži laiveliai tingiai sūpavosi prieplaukoje.

Faras, pusamžis vyras, aukštas ir stambus, buvo ką tik atvykęs į budėjimo pamainą, kai jie privažiavo prie cecho. Jis žiūrėjo į juos lyg į senų laikų iškasenas. Freiras sukeverzojo mergaitės vardą ant lapelio. Pavardės jis nedrįso ištarti. Buvo per daug sudėtinga. Policininkui vardas nieko nesakė. Jis papurtė galvą ir atsilošė mieguistas kėdėje, tačiau tuoj pat nurijo žiovulį ir išsitiesė kaip žvakė, kai pamatė, kokioje mašinoje jie sėdėjo.

- Šioje teritorijoje kalbama dvidešimčia kalbų, mano berniukai. Niekas negali susigrūsti į atmintį visų tų keistų užsieniečių vardų. Čia visi vadinami pravardėmis, netgi čia gimusieji, Džojus, Stina, Alis, Sifė, Golis, Sisi Gusta...

Freiras išsitraukė merginos nuotrauką.

- Šitoji..., taip, ji yra Gočio dukra.

- Gočio?

- Taip, jis groja tokiu keistu instrumentu, fagotu, dėl to mes jį ir vadiname Gočiu. Niekas nešaukia jo tikroju vardu, abejoju, ar jis pats atsilieptų, juo šaukiamas. Čia, pas mus, jis yra Gotis. O mergaitė – Gerda Gota.

- Kur jie gyvena?

Jis bedė pirštu į žemėlapių telefonų knygoje ir susirūpinęs paklausė:

- Ar viskas tvarkoj su vyruku, gal kokio bėda?

- Ne, ne, viskas gerai.

Jie pasuko žemyn link didelio namo jūros pakrantėje. Užuolaidos languose buvo užtrauktos.

- Skambink durų skambučiu, - sukomandavo Bjarturas.

- Ne! Tu sugalvok kokią nors istoriją, prašau.

- Na, ir kur aš įklimpau? – sumurmėjo Bjarturas ir pakilo laipteliais.

Freiras laukė mašinoje. Jis ėmė dvejoti, ar tai nebuvo tuščias užmojis. O jeigu jis neturės noro kalbėti su mergaite, kai ji pasirodys? Arba jinais su juo?! Jis regėjo ją priešais save trimitų koncerto metu, ten buvo susirinkę vaikai iš visų šalies kampelių, pilna salė žmonių. Jis nematė nieko, išskyrus ją. Ji grojo solo partiją klarnetu. Pirštai valdė instrumentą tarsi burtų lazdele, atmosfera buvo įkaitusi. Po koncerto jis kalbėjosi su ja. Neatminė, kaip ilgai ir apie ką, įsiminė tik akis ir rankas.

Bjarturas aiškiai kamavosi, mėgindamas užmegzti pokalbį su tarpduryje pasirodžiusia mergaite. Ji šypsojosi iš jo pastangų. Bjarturas buvo savame kailyje, galėjo ir ant galvos atsistoti, kad, reikalui esant, padarytų save suprantamesnį. Freiras

juo žavėjosi ir kartu jautė jam gailestį. Juk jam visada teko pasirūpinti savimi pačiam, jis neturėjo turtingo tėčio. Tiksliau pasakius, apskritai neturėjo tėčio, tik mamą. Po mostagavimų rankomis ir svyravimų mergaitė mostelėjo žemyn į apatinį namo aukštą. Ji buvo mažaūgė juodaplaukė, linksma ir įkypomis akimis, ji nebuvo toji ieškomoji. Bjarturas atlapojo džipo duris:

- Eikš, - įsakė jis, - jie gyvena pusrūsyje.

Jie nuėjo link masyvių durų namo kampe. Skambučio nebuvo. Bjarturas pabeldė, pirma atsargiai, po to stipriau. Iš vidaus sklido muzikos aidas.

- Gal dar niekas neatsikėlė? – sumurmėjo Freiras.

- Šiaip ar taip, kažkas juk įjungė radiją, tu girdi čerškiant simfoniją, - atsakė Bjarturas ir pabeldė trečiąkart.

Kai durys atsivėrė, muzika - energingas simfoninio orkestro kūrinys – skambėjo nepatogiai garsiai. Juos pasitiko žvitrus vyras susitaršiusiais plaukais, apsirengęs baltais marškiniais ir sportinėmis kelnėmis.

- Laba diena ir dovanokite.... - buvo bepradedęs Bjarturas, kartodamas mintyse mandagaus prisistatymo kalbą, tačiau negavo pasakyti daugiau. Vyrukas davė ženklą nutilti, mostelėjo užėiti ir dūrė pirštu link nudriskusios sofos palei sieną. Nugrimzdę į ją, jie sėdėjo ir laukė šiek tiek susidrovėję, tarsi kaltinamieji teismo salėje. Svetainė lūžo nuo muzikos instrumentų. Freiras atpažino keletą jų, rojalį, ksilofoną, būgnus, timpanus ir sintezatorių. Vyrukas, rodos, nė į jų pusę nežiūrėjo, kol muzika nenutilo. Buvo pauzė tarp kūrinių. Tuomet jis išjungė muzikinį centrą nuotolinio valdymo pulteliu ir pasisuko link svečių:

- Ar Bramsas skamba pakankamai gerai, jūsų nuomone?

Jis nelaukė, kol jie pravers burnas, o atsakė pats sau:

- Viskas puiku, gal galėtų būti šiek tiek geriau. Nuostabus orkestras, panašaus nėra Islandijoje! Kuo jūs groja? Gal pianinu? Ar dainuoja? Visi islandai nori dainuoja, absoliučiai siaubingas klykavimas, visi tie chorai, bažnyčios choras, vyrų choras, vaikų choras; visi dainuoja *Gegužės žvaigždė*⁵¹. Islandai turėtų klausytis Bramso kiekvieną rytą, tik muzikos, ne posmas, ne eilės ar gryni niekai. Muzikai nereikia žodis, nė vienas! Jis pridėjo keletą pastabų kažkokia kalba, kuri Freirui pasirodė panaši į vokiečių, visgi jie nesuprato nė kruopelės. Netrukus vyrukas nutilo, tarsi staiga būtų juos prisiminęs ir paklausė savo laužyta islandų kalba:

- Keturate užsirašyti į pamoką? Ką jūs groja?

⁵¹ Gegužės žvaigždė – islandų rašytojo Haldoro Laksneso sukurtas eilėraštis, tapęs populiaria liaudies daina.

- Na, tiesą sakant, mes norėjome susitikti su Gerda, - pralemeno Freiras.

- Aaa, jūs surasti mano mergaitę. Ji dabar dirbti, daug darbas, daug žuvis, taupo savo mokslams, šaunuolė mergaitė. Ko norit iš jos?

Freiras pažvelgė suglumęs į Bjarturą, bet šis jau rentė istoriją:

- Mes esame iš muzikos grupės ir ketinome jai pasiūlyti išmėginti save. Mums reikia dainininkės.

- Och, nein! Ji dainuoja siaubingai. Aš girdėti ją vieną kartą plyšaujant čia su mokyklos grupe. Klaiku!

- Mums taip pat reikia klarnetininko, - pasiskubino pridurti Freiras.

- Ką jūs groti? Jei tai pop, aš sakau „stop“. Ji negaus bliauti popso. Ji galvoja apie muzikos mokyklą Reikjavike, ketina šį pavasarį laikyti stojamąjį egzaminą. Yra ir be jos pakankamai mergaičių klykauti ir spygauti.

- Mes ketinome tik pamėginti, - atsargiai pasakė Bjarturas.

- Joks bandymas, joks pop, nein. Aišku?

- Tiesą sakant, mes dabar repetuojame liaudies dainas, - pabrėžė Bjarturas užsikirsdamas.

- Man vienodai. Ji negroti nė vieno koncerto tuoj pat, pirmiausia mokytis.

- Kada ji baigia darbą?

- Ji pareina pietauti dvyliktą.

Iš vyruko povyzos buvo galima suprasti, kad pokalbis baigtas, taigi jie iškėblino lauk, sumurmėję kažką atsisveikinimui. Jis nieko neatsakė, tik uoliai mojavo ranka, tarsi būtų šalin varęs užkratą.

Tylėdami jie atsisėdo į mašiną.

- Kaip, po velnių, tau į galvą šovė mintis apie muzikos grupę? - iškošė Freiras.

- O ką, reikėjo pasakyti, kad tu ketini temptis ją į vakarėlį kartu su garažo grupe iš Reikjaviko?

- Ką darysim dabar? – atsiduso Freiras.

- Surasim parduotuvikę ir nusipirksim mėsainių.

Dvyliktą valandą jie, tarsi slapti detektyvai, prie namo lūkuriavo merginos.

- Ar tai ji? – paklausė Bjarturas, kai staiga pasirodė jauna mergaitė.

- Aš negaliu įžiūrėti pro skarelę, kurią ji ryši ant galvos, - sušnibždėjo Freiras.

Bjarturas nuleido žemyn langą ir pašaukė:

- Sveika! Ar nemalonėtum šiek tiek šnektelti su mumis? Ar tai tu Gerda?

Ji suakmenėjo ir sunerimo, pamačiusi iš milžiniško džipo lipant vaikus.

- Taip, - atsakė ji po minutėlės. – Ko jūs norit?

- Sveika, ar nepameni manęs? – tarė Freiras ir nedrąsiai šypsodamasis artinosi prie jos.

- Ką? Ne, o gal.... ar aš tave pažįstu? - šypsena buvo klausianti. Freirą tai trikdė.

- Prieš keletą dienų mes kalbėjomės kartu po koncerto, pameni? Tu grojai klarnetu.

- Na, žinoma, visiškai teisingai. Atleisk, iškart nesupratau. Ką čia veiki? – šypsena buvo draugiška. Jie žiūrėjo vienas kitam į akis ir jam pasirodė, jog jos akyse žaidžia ugnelės. Palaimos banga, tarsi šilta dušo srovė, nuvilnijo jo kūnu.

- Norėjau tik pasilabinti su tavim, - pasakė jis žvaliai.

- Su manim?

- Taip, - jis juto nemalonų žuvies ir druskos kvapą, tačiau apsimetė, tarsi nieko nebūtų buvę.

- Ką tu veiki? – paklausė jis.

- Tiesiog dirbu.

- Ne, norėjau paklaust, ką veiki savaitgalį, rytoj?

- Dirbu.

- Taip, bet ryt juk šeštadienis.

- Šeštadieniais taip pat reikia dirbti, pabaigti, kas pradėta. Kur tu lenki?

- Man šovė į galvą mintis, ar negalima būtų pakviesti tave į mažą vakarėlį. Kartu bus keletas draugų, daugiausia muzikantai, taip sakant.

- Tu esi gerumo įsikūnijimas. Kur?

- Mes ketiname susitikti netoliese vasarnamyje, pietinėje kalnų kelio pusėje. Freirui pasirodė, jog jis ją sudomino.

- Tu juokauji, - pasakė ji ir nusikvatojo skardžiu juoku, kuris čia pat išnyko. Ji atsargiai apsidairė aplink ir įsistebeilijo į šiuos nelauktus svečius su mažumėle įtarumo.

- Ne, visai ne....aš....., - Freirui ėmė darytis silpna. Jis išraudo iki plaukų pašaknų ir troško prasmegti kiaurai žemę.

- Ir jūs norite pasakyti, kad kalbat rimtai? Manot, kad aš va šitaip vat paprastai imsiu ir lėksiu į vakarėlį vasarnamyje su žmonėmis, kurių nepažįstu?

- Ne, žinoma, ne, - pamatęs reikalą kryptant į blogąją pusę įsiterpė Bjarturas. – Freiras pamiršo paminėti koncertą.

- Koncertą?

- Taip. Sekantį vakarą mes organizuojame čia koncertą. Tu esi oficialiai kviečiama. Juk tuo metu tu nedirbsi, ar tiesa?

- Ne, tik iki pietų.

- Puiku. Mes kaip tik ketiname sužinoti, ar tu norėtum pagroti su mumis vieną ar kelias dainas. Mums patarė kreiptis į tave. Tu neabejotinai velniškai gerai groji klarnetu!

- Och, ne, bet...

- Tai labai neoficialus renginys. Mes mėginame prasiskinti kelią kaip trubadūrai. Viskam pasibaigus galbūt dumsim šiuo žvėrimi į vasarnamį, - Bjarturas nerūpestingai pasuko galvą link džipo.

- Aš negroju prieš tai nerepetavusi.

- Tu tiesiog ateik apsidairyti į Kultūros namus, kai būsi baigusi darbą.

- Nežinau...

- Argi tu nesiruoši į muzikos mokyklą rudenio?

- Ruošiuosi.

- Tuomet puikios pratybos prieš stojamąjį egzaminą!

- Aš nesu tikra... Wolfgangas greičiausiai netiks...

- Kada baigi valyti žuvį?

- Šeštą valandą. Visgi aš nemanau, kad tai gera idėja...

- Apmąstyk tai, ir palaikykim ryšį, - pasakė Bjarturas kuo žvaliausiai.

- Gerai, - blankiai nusišypsojusi Freirui, ji pranyko už durų.

- Ji ateis, aš žinau, ji ateis... neateis, - murmėjo Freiras.

- Klausyk, ar tu pažįsti tą Wolfgangą? – paklausė Bjarturas susimąstęs.

- Ne, nes jis jau seniai miręs, - atsakė Freiras. – Ji turėjo omeny Mocartą.

Artimiausią valandą Bjarturas neatitraukė telefono nuo ausies, skubindamasis organizuoti koncertą. Pirmas smūgis buvo nemalonus.

Kultūros namuose senjorai rengė bingo vakarą. Bjarturas neketino išardyti šio pasilinksminimo.

- Gal tu manai surengti lauko koncertą lietuje? Ir ką tokius rasi groti kartu? – paklausė Freiras, kuriam visas šis reikalas atrodė tarsi nepatikima melų kontora.

Bjarturas mėgino prikalbinti pažįstamus iš miesto, kad šie atvyktų pagroti. Jiems idėja pasirodė nepatraukli.

- Būsime tik mudu, - pasakė jis galų gale.

- Tik mudu?! Aš gi nemoku groti! – sušuko Freiras.

- Argi negrojai būgnais pučiamųjų ansambly?

- Taip, bet tai visai kas kita.

- Gerai. Tu dainuosi. Mums tereikia stiprintuvo ir mikrofono.

- Aš nedainuoju, tu subinės skyle!

- Ne, savaiame aišku, tu dainuoji burna, - pasakė Bjarturas ir užsikvatojo savo pamišėlišku juoku, tačiau pačio įkarščio vidury staiga nutilo. – Klausyk, mes turim kažką pasikviesti. Gal turi kokių minčių?

- Tiesiog..., - lemeno suglumęs Freiras.

- Tiesiog! Tai puiku, - sušuko Bjarturas, - nuostabu.

- Kur ketini surengti koncertą? – nuo nervų įtampos Freiro balsas buvo panašus į spygavimą.

- Yra kaip yra. Šiokie tokie nepatogumai, - pripažino Bjarturas, valandėlę kramtydamas apatinę lūpą. Po to užvedė džipo variklį ir nukūrė į mėšainių parduotuvikę. Tai buvo maža užkandinė, smuklė vakarais. – Štai čia!, - pasakė jis, pergalingai šypsodamasis. – Dabar nusipirksim dar po vieną mėšainį ir aptarsim viską smulkiau.

Popietę jie jau turėjo mikrofoną ir stiprintuvą. Bjarturas puikiaja gitara treniravosi melodiją, kurią mokėjo.

- Jokio vargo groti tokiu daiktu, jis gi pats groja, - pasakė Bjarturas ir nusijuokė ilgu, tačiau nervingu juoku.

Dėl dainavimo Freiras gavo baimės priepuolį. Jie sukirto po trečią mėšainį ir užsisakė nakvynę svečių namuose. Freiras sapnavo košmarą. Jis vis bėgo nuo jį besivejančių jūros baidyklų. Jos visos buvo panašios į tētušį Gotį.

Gerda atėjo iš namų kitą dieną, apsirengusi tamsiu sijonu ir raudonu švarku. Juodi plaukai plaikstėsi vėjyje. Nuo jos dvelkė lengvas kvėpalų aromatas, vos juntamas, kaip kad smilkalai. Žuvies kvapo tarsi nė nebūta. Ji ėjo aukštai iškėlusi galvą, nesidairė nei į kairę, nei į dešinę, tačiau visur, kur ji žengė, kėlė visuotinį susižavėjimą. Visi kaimelyje žinojo, jog ji ruošėsi į Reikjaviką, ir buvo tikri, jog jos laukia šlovė ir pasisekimas. Niekas neabejojo, jog renginys bus sausakimšas. Žmonės žiūrėjo į tai, kaip į jos atsisveikinimo koncertą. Bjarturas gavo nukopijuotų reklaminių skrajučių ir jas iškabino po visą kaimą. Skrajutėse buvo jos nuotrauka bei informacija, jog ji esanti ypatingas Bario trubadūrų grupės koncerto svečias.

Kai ji pasirodė, vaikinams akys ant kaktos išvirto. Freirui iš susižavėjimo, o Bjarturui rūpėjo kiti dalykai.

- Tai kur instrumentas? – paklausė jis.

- Aš pamaniau, kad jums trūksta dainininko, - pasakė ji ir žiūrėjo šypsodamasi į Freirą. – Aš ketinu dainuoti.

- Okis, čia jau kita šneka, - Bjarturas čiupo gitarą ir netvėrė savo kailyje.

- Tai gal aš išsigelbėsiu nuo dainavimo? – sumikčiojo Freiras.

- Mes galėtume dainuoti kartu. Žinoma, jei tu savimi pasitiki, - atsakė Gerda.
- O kaip vasarnamis? – atsargiai paklausė Freiras. – Ar tavo tėtis leis tau ten važiuoti?
- Aš sprendžiu pati, - atsakė ji tvirtai. – Nagi, tai kokią dainą jūs mokat?